

**GRIGORE SILAȘI
(1836-1897)**

Dumitru Suci

Institutul de Istorie „George Bariț”, Cluj-Napoca

Figura și activitatea distinsului folclorist și lider național al românilor din Transilvania, ca și unele din scrisorile lui pline de conținut politic către George Barițiu au fost deseori apreciate sau publicate de către diferite generații de literați și istorici români¹.

Corespondența de față completează în mod fericit datele referitoare la activitatea lui publicistică sau politică. Ea ni-l dezvăluie ca om harnic, competent și dornic de acțiune. Silași a acționat în viață după principiul că vorba sau promisiunea trebuia să devină faptă. După ce a observat că patru clerici români uniți nu și-au onorat promisiunea de a edita un ziar național bisericesc, Silași a tipărit în 1865 „Sionul românesc” prin care a luptat pentru promovarea intereselor națiunii române și ale bisericilor sale. Ziarul și-a făcut repede circa 450 de abonați și a fost onorat de mulți colaboratori. Silași, pretențios și pedant, corectează stilul defectuos al unor corespondențe, le îmbunătățește la nevoie și fondul, pentru a menține calitatea și conținutul ziarului la un nivel înalt. Prelatul unit s-a bucurat că ziarul a pătruns și în așa-zisele părți ungurene (Banat, Crișana, Maramureș, Partium) unde se vorbea și se scria românește stâlcit și chiar existau clerici români care preferau să citească sau scrie încă în limba maghiară. Silași a fost convins că ziarul său va întări sentimentul național și va îmbunătăți stilul, vorbirea și scrierea română din zonă.

În această privință – după părerea lui – Ardealul a stat înaintea părților ungurene, care trebuiau însă ajutate să-l ajungă din urmă în promovarea conștiinței naționale și a practicării unei limbi române clare și corecte în vorbire sau în scris. Cu toate că unii corespondenți nu cunoșteau nici măcar ortografia, Silași consideră că în

---

¹ Vezi „Transilvania”, XXVIII, nr. 1, 1897, p. 20-21, unde Silvestru Moldovan face o scurtă prezentare a operei și a vieții distinsului prelat unit. Referiri și analize ample asupra activității și personalității lui Grigore Silași, vezi și la Gh. Platon și V. Russu, *Grigore Silași, luptător pentru cauza națională a românilor*, în „Analele Științifice ale Universității Al. I. Cuza din Iași”, Serie nouă, Secțiunea III, a. Istorie, tomul XIX, 1973, fasc. 1, p. 35-54, unde sunt publicate în anexă și opt scrisori ale lui Silași către Barițiu; *Grigore Silași. 100 de ani de la moarte. 1836-1897*, în „Studii și Cercetări Etnoculturale”, Bistrița, vol. III, 1997, p. 81-130.

general poporul român, deși a avut un trecut dureros și se zbătea în condiții sociale și materiale nu prea favorabile, s-a emancipat de curând din punct de vedere cultural și dovedise zel și vitalitate prin specialiștii săi din domeniul literaturii și ziaristicii. El a constatat însă, cu regret, că multe talente tinere și competente dintre clericii ambelor biserici stăteau „ca îngropate” și nu erau ajutate să se ridice. Tocmai de aceea Silași spera că un ziar național bisericesc îi va ajuta să se manifeste și să se afirme².

Un grupaj de scrisori către Barițiu stă mărturie asupra concepției și acțiunii politice a lui Silași. Blajul fiind „părintele” pasivismului și Silași unul dintre fiii suflotești ai greco-catolicismului român din Transilvania, el a urmat această tactică fiind influențat și de personalitatea puternică a lui Barițiu, unul din stâlpii boicotului parlamentar, adept convins al petiționării către tron. Dar petiționarismul către monarh într-o Europă străbătută de revoluția industrială și de parlamentarism s-a dovedit cu timpul depășit și prăfuit chiar și în Transilvania unde se vor impune, peste câteva decenii, activismul și confruntările electorale și parlamentare dure și deschise între români și guvernanții dualiști unguri. Aflat la Viena, Silași sprijină conținutul Petiției lui Barițiu și Rațiu, care n-a avut nici un efect la monarh sau la puternicii zilei. Dar prelatul unit i-a popularizat conținutul național axat pe ideea autonomiei Transilvaniei și pe recunoașterea legală a naționalității și limbii române în presa germană din capitala Monarhiei. El a considerat necesară tipărirea de către români a unui ziar în limba germană în capitală, care să promoveze interesele românilor transilvăneni și, în anumite momente importante sau contorsionate ale situației lor politice, a recomandat trimiterea a doi-trei fruntași naționali pe lângă împăratul-rege Francisc Iosif.

Este interesant că Silași, căzut sub impactul pasivismului petiționarist, deși a trăit într-o atmosferă europeană dominată de ofensiva regimurilor parlamentare, n-a intuit că monarhii nu mai aveau puterea de decizie de mai înainte care a fost transferată către parlamente și guverne, ceea ce a însemnat că Francisc Iosif I mai mult a domnit decât a guvernat, atât în Austria cât și în Ungaria. Într-un fel, petiționariștii s-au dus încă de pe acum la Viena „să-l părăscă pe rege la împărat” întrucât monarhul era legat de mâini și de picioare de constituția maghiară pe care a jurat să o respecte și, în acest context, nici dacă ar fi fost bine intenționat față de români nu-i putea ajuta substanțial, deoarece aceștia căzuseră sub autoritatea și în competența guvernului Ungariei. Monarhul a fost însă influențat mai mult de supușii și de noii lui prieteni unguri – cu care s-a bătut în 1848-1849 – dar

---

² Scrisorile I-II. În iulie 1865, Silași l-a informat pe mitropolitul Șuluțiu că Biserica Română Unită avea nevoie de un jurnal care să-i apere interesele, întrucât în perioada istorică ce o străbătea întreaga Europă, orice asociație politică sau religioasă trebuia înzestrată cu instrumente solide care să-i promoveze dorințele, să-i consolideze situația: dacă nu se îndeplineau aceste cerințe, acestea rămâneau în urmă sau erau respinse de peste tot, fiind călcate în picioare. În consecință, Silași își informa mitropolitul că publică „Sionul românesc” și speră că i-a citit deja programul în primul număr, este de acord cu el și îl aprobă, atât el, cât și ceilalți prelați și fii ai Bisericii Române Unite și ai națiunii române. Silași pune revista sub scutul puternic al mitropolitului, asigurându-l că „Sionul românesc” va fi totdeauna credincios Bisericii Române Unite cu Roma, îi va ține ridicat stindardul, fără a prejudicia cauza națiunii ai cărei membri erau toți (deci și ortodocșii). Vezi Dumitru Suci, *Studii privind mișcarea națională a românilor din Transilvania în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, Cluj-Napoca, 2004, p. 150-151.

deoarece, vorba proverbului, stăpânii se ceartă, stăpânii se împacă – el și guvernării din Pesta au avut tot interesul să combată împreună daco-românismul și tendințele de apropiere ale românilor din Transilvania de București, lucru constatat chiar de Silași în timpul audiențelor la Francisc Iosif I. Prelatul unit a început imediat să devină mai realist și mai sceptic în bunăvoința monarhului și a miniștrilor săi și a pus accentul pe propaganda europeană, pe cunoașterea suferințelor și umilințelor suferite de românii transilvăneni de către opinia publică democratică din întregul continent. Cu toate acestea, Silași a sperat, în unele momente de optimism, că cercurile politice austriece antiungurești vor stopa drumul spre instaurarea dualismului și-l vor readuce la putere pe Schmerling, după care s-a convins singur de contrarul situației și de deșertăciunea speranțelor sale.

Împreună cu Brote și cu Galu, Silași a publicat materiale politice antidualiste în unele ziare germane și mai ales în „Die Presse” și i-a relatat lui Barițiu că petițiunea cu 1493 de semnături a fost larg comentată de „Presse”, „Vaterland”, „Zukunft”, dar „Debatte” și „Wanderer” au susținut că nu era valabilă deoarece nu a fost semnată și de Andrei Șaguna. Silași aștepta ca petițiunea să fie sprijinită intens de „Reforma” lui Schuselka, de orientare clară antimaghiară și antidualistă. Deși adept al pasivismului, Silași, om echilibrat și conștient de pericolul ivirii unor contradicții interne între români, a încercat să-i împace pe studenții români din Viena, adepți ai activismului sau ai pasivismului, care se certau destul de rău și de zgomotos. Pentru a-i domoli, Silași le făcea vizite pe la locuințe sau îi căuta prin cafenelele pe care le frecventau și le transformau, nu rareori, în teren de dispute pe seama alegerii alternativei tactice a mișcării naționale din Transilvania³.

După ce a realizat că prin acțiunea organizată în jurul Memorandului cu 1493 de semnături nu se vor salva interesele naționale, Silași s-a reorientat prompt și a propus recurgerea la opinia publică, la forța poporului prin formula organizării unei adunări naționale generale, de genul celei din 1848, care să impună respect, dar să insufle și o oarecare teamă guvernanților unguri. El a simțit nevoia ca românii să fie deosebit de activi și de energici în mișcarea națională și să apere autonomia Transilvaniei care, după părerea lui, a constituit „punctul arhimedic al românilor”.

Silași n-a realizat că nu trebuia mers numai și numai pe autonomia ardeleană înscrisă, în vechile diplome și acte de stat care, risipite atunci în eter, nu mai aveau nici o valoare politică practică, ci trebuia ținut cont și de interesele celui alt milion de români – din Banat, Crișana, Maramureș, Crasna, Zarand, Solnocul de Mijloc, Chioar. Aceștia urmau să fie incluși, împreună cu ardelenii, într-un corp politic unitar și indivizibil și din punct de vedere programatic, care urmărea eliberarea întregului și nu numai a uneia sau a alteia din părțile lui componente. Deși autonomia ardeleană a fost într-adevăr, o bună perioadă de timp, un punct arhimedic românesc în lupta contra centralismului maghiar de stat, ea, odată desființată, nu mai putea servi ca structură de rezistență pentru mișcarea națională generală a tuturor românilor din Ungaria. Situația politică generală era, ea însăși, într-un flux ce-și modifica direcțiile și orientările, astfel că ceea ce fusese bine

³ Scrisorile III-VIII.

pentru români în anumite perioade putea deveni ușor fatal în altele. Nu te puteai crampona la nesfârșit de separatismul sau elitismul ardelenesc lăsând pe dinafară din punct de vedere politic, al structurilor de partid și al organizării tactice sau practice a rezistenței comune antidualiste, pe românii din părțile vestice și nu puteai nici să-i faci cadou ungarilor⁴, pe motiv că ei n-au avut autonomie, vezi *Diploma Leopoldină* din 1691, legile Dietei din Sibiu din 1863-1864 etc.

Unii dintre liderii naționali au sperat zadarnic că, odată recâștigată și salvată autonomia Transilvaniei, vor reuși să-i adune în sânul ei nu numai pe cei din Banat, Crișana, Maramureș, Partium, dar și pe cei din Bucovina. Silași însuși, deși merge pe autonomia ardeleană calificată de el ca punct arhimedic, simte viitorul și unitatea când insistă asupra cultivării sentimentului, a limbii și a literaturii naționale în părțile ungurene, ca și în cele ardelenice. Problema realizării unității organizatorice de partid, a evoluției programatice comune și a rezolvării alternativei tactice se va soluționa pe etape între 1881 și 1905.

Silași a recomandat mereu soluția apelului la cercurile largi ale societății românești în lupta antiunionistă și antidualistă care, la nivel de districte (năsăudenii, făgărășenii), comune și corporații românești, dar și minorități românești din administrația locală de stat, să protesteze contra alipirii Transilvaniei la Ungaria. El însuși, împreună cu alți colegi de idei din Viena, au trimis un proiect de protest antiunionist în Transilvania pentru ca Bariț, Rațiu, Nicola, Mureșan, Antonelli, Sever și Papfalvi să-l folosească în lupta antidualistă curentă⁵.

---

⁴ Dumitru Suci, *Mentalități europene în gândirea și acțiunea politică a românilor din Transilvania față de unele realități din propria mișcare națională și din România în secolul al XIX-lea* (), în „Acta Musei Napocensis”, Istorie, 23-30, II, 1989-1993, p. 235-262 și II în 31, II, 1994, p. 145-159. Idem, *Mișcarea antidualistă a românilor din Austro-Ungaria și Ilie Măcelariu. 1867-1891*, București, 2002, p. 262-418, 526-542.

⁵ Scrisoarea X. Presupunem că memoriul a fost trimis după instalarea guvernului maghiar. El cere convocarea dietei Transilvaniei pe baza legii electorale din 1864, așa cum s-a cerut în votul separat românesc dietal din 1865 și în petiția Rațiu-Barițiu din 1866. Se pretinde sistarea oricărei proceduri menite să desființeze legile și instituțiile Transilvaniei, sperându-se că va fi respectată prevederea din rescriptul din 25 decembrie 1865 care menținea formal și valoarea legilor elaborate până atunci, pe români interesându-i mai ales susținerea legilor I și II din 1863-1864. Se constată că după ce ungurii au căpătat influență la Curte, românii sunt ignorați politic, Transilvania este lichidată și atribuțiile ei sunt preluate de cabinetul ungar. Românii se simt uimiți și răniți, deoarece tot ce s-a făcut, s-a făcut fără consultarea și acordul lor. Asemenea măsuri vor duce la grave consecințe, nu numai asupra românilor, dar și asupra monarhiei și a regimului ei de stat. Este reamintită Sancțiunea Pragmatică, se face apel și la legile din 1791, care au consfințit autonomia și personalitatea Marelui Principat al Transilvaniei, și se subliniază că șefii politici unguri au forțat uniunea Transilvaniei cu Ungaria, la 1848, pentru a întemeia un „imperiu maghiar”. Românii au protestat în mai, septembrie la Blaj, Năsăud și Orlat contra uniunii și dorința lor de a nu fi contopiți cu Ungaria a fost plătită cu 40.000 de morți. Se apelează la legile din 1863-1864, actele imperiale dn 1860 și 1861, care au negat uniunea, deoarece primejduia interesele sașilor și românilor, însă anii 1865-1867 au dovedit că autonomia Transilvaniei, locuită în majoritate de români, era dată pradă maghiarismului, iar românii sunt predați domniei lui nemărginite. Autorii proiectului intuiesc că ungurii, reactivând uniunea de la 1848, nu vor accepta revizuirii și îmbunătățiri ale acesteia și vor zdrobi legile ce au acordat drepturi naționale colective și națiunii și limbii române. Românii nu renunță la constituția din 1863/64 și vor dietă democratică în Ardeal. Vezi D. Suci, *Acțiuni politice românești împotriva suprimării autonomiei Transilvaniei între 1848-1868*, în vol. *Românii din Transilvania împotriva dualismului austro-ungar (1865-1900)*, Cluj-Napoca, 1978, p. 146-147.

Silași a încercat, într-o audiență la șefii politici ai Monarhiei, să combată acuzațiile aduse contra românilor din Transilvania, prin care guvernul ungar și-a justificat măsurile represive și centralizatoare întreprinse contra lor. Guvernării unguri i-au acuzat de daco-românism și de tendințe centrifugale către București pentru a obține mai ușor sprijinul monarhului și al guvernului austriac în vederea susținerii unității Imperiului. Silași a afirmat că în mod legal românii respingeau centralismul maghiar de stat și pretindeau respectarea autonomiei Transilvaniei și a legilor din 1863-1864 care nu însemnau daco-românism sau atentat la integritatea Monarhiei. El a insistat pe tactica veche a sprijinului Vienei împotriva abuzurilor ungurești, dar în condițiile dualismului lucrul s-a dovedit a fi o imposibilitate sau o utopie. Silași i-a cerut lui Barițiu să intervină pe lângă noul mitropolit Ioan Vancea – numit de Măcelariu „Papele nostru” – pentru a se angaja în combaterea intrigilor și acuzațiilor ungurești, cu rugămintea să-i furnizeze totodată și datele necesare. Mașinațiile ungurești trebuiau combătute și în broșuri care puteau exprima un protest mai dens decât cel exprimat în articole de ziar. Silași l-a crezut pe împăratul-rege „sedus” sau înșelat de propaganda maghiară prin diferite minciuni și informațiuni false și nerușinate care îi calificau pe autorii Pronunciamentului de la Blaj – din 1868 – conspiratori împotriva existenței Monarhiei. Dacă s-ar zădărnici această procedură maghiară și s-ar pune capăt calomniilor ungurești, românii ar fi tratați cu totul altfel la Viena.

Silași i-a înaintat lui Francisc Iosif I 14 petiții ale proprietarilor și preoților români din Transilvania care cereau sistarea urmăririi judiciare a autorilor Pronunciamentului de la Blaj. El a afirmat că guvernul maghiar nu avea dreptul să-i persecute juridic pe bărbații importanți ai națiunii române pentru crezul lor politic, mai ales că românii n-au recunoscut problema uniunii Transilvaniei cu Ungaria ca fiind soluționată sau tranșată definitiv. Problema uniunii urma să depindă nu numai de Dieta Ungariei, dar și de o viitoare dietă democratică a Transilvaniei care să solicite respect față de interesele speciale ardelene și față de legile ce au garantat legal naționalitatea politică a românilor și le-a declarat limba ca oficială și egal îndreptățită cu maghiara și germana. Silași i-a dat monarhului exemplul Croației sau al altor provincii mici ale Monarhiei, pentru ca și Transilvania să se bucure de autonomia ei veche și legală.

Francisc Iosif I i-a răspuns lui Silași că problema uniunii și a recunoașterii națiunii române a intrat în competența legislației maghiare întrucât reglementarea afacerilor politice de dincolo de Leitha se afla în resortul parlamentului și a guvernului Ungariei. Era greu să-i ajuti pe oamenii implicați în procesul politic al Pronunciamentului, deoarece desfășuraseră o agitație periculoasă în rândurile poporului român. Acești oameni, aflați în legături strânse cu Principatele Române învecinate, au conspirat contra existenței Monarhiei, deși împăratul-rege nu putea să înțeleagă cum de-i atrage pe românii din Austro-Ungaria situația mizerabilă de acolo (deci din România). Toată această afacere și agitație erau cu atât mai triste cu cât în fruntea lor s-a situat clerul. Silași a îndrăznit să remarce că în realitate exista doar o presupusă sau falsă agitație, fiind vorba, în fond, de insinuări dușmănoase și

răuvoitoare îndreptate împotriva românilor credincioși. Francisc Iosif I a replicat însă că nu era vorba deloc de simple insinuări, deoarece acuzațiile n-au venit doar de la guvernul ungar, ci au fost confirmate și de jandarmi ale căror rapoarte atestă un element în plus, și anume că agitația era întreținută de București. În concluzie, era în interesul autorităților să continue cercetările până la capăt pentru ca nevinovăția celor implicați să iasă la iveală⁶. Este de remarcat că monarhul n-a folosit cuvântul România, ci doar Principatele Române, lucru întâlnit și în terminologia altor politicieni austro-ungari.

Monarhul a fost desigur informat de Ministerul de Externe al Austro-Ungariei despre rapoartele consulului Eder care a informat Viena și Pesta că la București ar exista un Comitet daco-român care-și trimitea agenți în Transilvania ca să pregătescă o revoltă și, prin eforturi comune, să realizeze Daco-România. O strânsă corespondență a fost întreținută de ministrul de Interne, baronul Wenkheim, comisarul regal al Ungariei pentru Transilvania, Péchy și serviciul de jandarmi în vederea arestării agenților români veniți de la București și pentru înăbușirea în fașă a oricăror agitații care ar duce la declanșarea unei eventuale insurecții generale în Transilvania. În acest context au fost identificați mai mulți agitatori, dintre care Alexandru Candiano Popescu a fost arestat, anchetat, i s-au confiscat toate hârtiile și scrisorile considerate incitatoare în sens antimaghiar și a fost expulzat peste graniță.

Alți oameni de stat unguri au fost însă mai calmi și nu s-au temut de spectrul unei insurecții generale antimaghiare a românilor din Transilvania, chiar ajutată de intervenția armatei din România, deoarece erau convinși că Austro-Ungaria ar fi putut ușor reprima asemenea acțiuni. Mai mult, unii oameni de stat unguri afirmau ironic că, dacă toți românii doresc să facă parte dintr-un stat unitar, Austro-Ungaria va ataca și va anexa Principatul România astfel ca ei toți să fie incluși în unul și același stat-maghiar. Teama reală a unor guvernanți unguri și austrieci a fost ca nu cumva să izbucnească un război european în cadrul căruia România și Serbia s-ar alia cu Franța, Italia, Rusia sau alte mari puteri, deoarece numai cu ajutorul acestora Bucureștiul și Belgradul ar fi putut anexa Transilvania, Banatul, Bucovina respectiv Voievodina, Croația, Slovenia sau Dalmația⁷.

Silași a încercat să-i apere pe românii din Transilvania de acuzațiile de daco-românism pentru a obține un eventual sprijin de la guvernanții austrieci care să intervină la Pesta în vederea adoptării unei atitudini mai tolerante față de ei. Cu ocazia unui banchet organizat de nunciul papal de la Viena, în cinstea instalării mitropolitului român unit Ioan Vancea, Silași a avut o discuție foarte interesantă cu

⁶ Scrisoarea XI.

⁷ Dumitru Suci, George Cipăianu, *Contribution à l'étude des relations diplomatiques roumaino-austro-hongroises au début du dualisme*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai”, 34, 1989, fasc. 2, p. 25-36; Dumitru Suci, *Contribuția elitelor politice românești la democratizarea și armonizarea geografiei politice europene: 1848-1918*, în „Anuarul Institutului de Istorie Cluj-Napoca”, XXXII, 1993, p. 165-166; Biblioteca Academiei Române, Manuscrise române, nr. 1006, f. 21-22; Dumitru Suci, *Monarhia și făurirea României Mari. 1866-1918*, București, 1997.

baronul Biegeleben, consilier la Ministerul de Externe al Austro-Ungariei și consilier intim al maiestății sale cezaro-regalo-apostolice – împăratul-rege Francisc Iosif I. Dialogul evidențiază subtilitatea și profunzimea gândirii politice a lui Grigore Silași, abilitatea lui în acțiunea de apărare a intereselor Principatului România și ale românilor din Transilvania în situația specifică evoluției lor politice de atunci.

Silași i-a spus lui Biegeleben că era absurd și nedrept să-i acuzi pe românii de viță latină că ar avea simpatii pentru Rusia și a combătut toate atacurile antiromânești din scrierile englezului Bonner, folosindu-se de argumentele dintr-o recenzie a lui Hasdeu, publicată în „Românul”. Silași a susținut totodată că frica de România era neîntemeiată, deoarece această țărișoară abia începuse să se mântuiască de rămășițele unei gospodării orientale și să pășească pe urmele Europei civilizate și democratice. Biegeleben l-a combătut și a afirmat că Brătianu nutrea tendințe iredentiste, dar prelatul român a replicat că patriotul român nu dorea altceva decât să facă ordine și lucrurile să prospere în România. Biegeleben a pretins că la București nu se va consolida ordinea cât timp va exista un Hohenzollern pe tronul României. Răspunsul l-a frapat pe Silași care și-a adus aminte că Barițiu i-a spus într-o scrisoare că România a făcut o mare gafă și că purta pe umerii ei vina impardonabilă de a fi adus pe tronul din București un Hohenzollern. Habsburgii – bătuți și umiliți de Prusia în 1866 – au considerat că Bucureștiul le-a aruncat mănua în față aducându-l pe Carol la București și de aceea i-au lăsat pe românii din Transilvania la discreția și batjocura ungarilor. Dar acest raționament al lui Barițiu nu era just, creând o falsă problemă în jurul instalării lui Carol I în România. Fenomenul se petrecuse în alt context intern și internațional și fusese benefic⁸ – lucru realizat ulterior și de Barițiu – deoarece salvarea României Mici, combaterea intrigilor antiunioniste ruso-turce cu ajutorul Prusiei și Franței, instaurarea unei democrații reale prin funcționarea unui regim monarhic parlamentar pe baza Constituției din 1866, elaborată după model belgian, au asigurat întărirea și progresul statului princiar și apoi regal român, ce a fost un Piemont al tuturor românilor asupriți de la răsăritul la apusul lui.

Silași i-a dezvăluit un adevăr major lui Biegeleben când i-a spus că aducerea unui prinț străin a fost legală și necesară și fusese propusă de aleșii națiunii, deputații din cele două Divanuri Ad-hoc, de la Iași și București, încă din 1857 și înfăptuită în 1866. Patrioții români, prin alegerea unui prinț străin, au tăiat calea ambițiilor descreierate ale prinților și boierilor indigeni în luptele lor necurmte pentru tron și putere. Prelatul unit a fost șocat că mitropolitul Vancea care a auzit întregul dialog nu a rostit un cuvânt de apărare la adresa României și a românilor din Transilvania. Deziluzia lui a fost cu atât mai mare cu cât el sperase că, dacă Șuluțiu fusese un adevărat Moise român care, cu curaj și hotărâre antică s-a luptat

---

⁸ D. Suci, *From the Union of the Principalities to the creation of Greater Romania*, Cluj-Napoca, Center for Transylvanian Studies. The Romanian Cultural Foundation, 1993, p. 5-77; Idem, *Monarhia și făurirea României Mari. 1866-1918*, p. 33-70.

pentru a scoate națiunea și biserica din Egiptul sclaviei, al împilărilor și nedreptăților seculare, Vancea – în împrejurările critice ale dualismului – se va strădui să fie un adevărat Josua ce-i va ajuta și-i va conduce pe români să intre în pământul numeroaselor promisiuni de egală îndreptățire politică.

Silași i-a dus cancelarului Beust o scrisoare a lui Barițiu în care erau combătute acuzațiile ungurești privind agitațiile daco-române și conspirațiile contra Monarhiei. Beust a afirmat că acuzațiile fuseseră formulate de guvernul Ungariei, de fapt neștiind cum stau lucrurile și cât adevăr exista în ele. Silași și-a dat seama însă că de facto n-a reușit să obțină nimic concret de la cancelar. Într-o nouă rundă de convorbiri cu Biegeleben acesta i-a spus că e preferabil ca regimul dualist să se consolideze deoarece pentru Austria nu exista altul mai bun. Dar de pe acest teren, baronul austriac i-a recomandat lui Silași ca românii să reziste contra asupririlor ungare și a afirmat că nu aprobă procedurile dure ale guvernului pestan față de ei. Baronul austriac a regretat că guvernul Andrassy și parlamentul ungar n-au aprobat menținerea unei diete a Transilvaniei după modelul Croației. Biegeleben și-a exprimat în fața lui Silași bucuria și satisfacția pentru împăcarea croato-maghiară realizată prin Nagodbă⁹.

Mai multe scrisori către Barițiu dezvăluie modul strălucit în care Silași a colaborat cu interlocutorul său, ce conducea și revista *Astrei*, „Transilvania”. În această revistă literatul român, devenit profesor universitar la catedra de limbă și literatură română din Cluj, și-a publicat scrieri, consistente și de mare ecou în epocă, precum *Studiu asupra dialectului macedo-român în comparație cu cel daco-român*, *Psaltirea calviniano-română versificată*, *Românul în poezia sa populară*. Prin intermediul lui Barițiu sau singur, Silași și-a completat biblioteca de specialitate cu cărțile editate de Societatea Academică Română din București, printre care operele lui Kogălniceanu, Urechia, Eliade, Hasdeu, *Dicționarul* și *Glosarul Academiei*, *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*, Ispirescu, Pann, Baronzi, Donici, cartea *Despre elocința română* cu celebrele discursuri parlamentare ale lui Brătianu, Kogălniceanu, Barbu Catargiu și alții. El a consultat și manuscrisul lui Petru Bod din Ighiu, *Historia Valachorum*, considerat o operă reușită asupra căreia i-a atras atenția și lui Bogdan Petriceicu Hasdeu.

Operele sale literare au fost viu apreciate în epocă, iar Silași a fost ales membru al Secției literare a *Astrei* și membru al Societății Academice Române, devenită din 1879 Academia Română. Silași a recomandat cu căldură Academiei Române să tipărească opera fundamentală a botanistului Augustin Kaunitz despre *Flora României* în limba română. Botanistul se bucura de un bun renume ca specialist respectat și în afara Austro-Ungariei și era filo-român, născut în Lugoj și cunoscător de limbă română. Silași îl apreciază și din alte motive, considerându-l curajos și credincios convingerilor sale deoarece nu era puțin lucru ca între profesorii universitari unguri din Cluj să scrii în limba urgisită a „olahilor”. Silași s-a certat cu profesorul de pedagogie Ludovic Felméri, un secuî înfocat, cu studii la

⁹ Scrisoarea XIII.

Sárospatak, care a scris o recenzie pătrunsă de fiera urii naționale și plină de invective la adresa istoriei, literaturii, culturii și învățământului românesc. Secuiul a negat până și existența Academiei Latine de la Cotnari condusă de Ioan Sommer și înființată de Despot Vodă în secolul al XVI-lea, dar a fost combătut dur, pe bază de argumente și de documente, de Silași¹⁰.

Paralel cu activitatea literară, Silași a desfășurat o susținută propagandă națională și a combătut nu rareori regimul dualist. El a adunat din arhiva comitatului Cluj, dar și de la persoane particulare, mărturii despre modul barbar în care au fost executați la Cluj, în 1848-1849, Turcu, Bătrâneau, Simonis și alți români, mărturii pe care le-a tipărit tot în revista „Transilvania” sub pseudonimul „Sălăușeanul”¹¹. Silași a făcut o propagandă susținută pentru ajutorarea materială a răniților și orfanilor Războiului de Independență a României, și-a exprimat protestul și nemulțumirea împotriva atacurilor antiromânești din ziarul „Kelet” sau contra măsurilor abuzive luate de guvern împotriva comitetelor române din Transilvania care s-au ocupat de aceste acțiuni.

Mai mult, Silași a intervenit pe lângă Barițiu să-l recomande Ministerului de Război din București pe căpitanul cezaro-regal Lucian Câmpian pentru a fi cooptat în Armata României în vederea participării lui la Războiul de Independență. Ofițerul român era un militar strălucit care și-a afirmat talentul în războaiele Monarhiei și era un român „pe sprânceană, zelos uneori până la esces”, membru al Astei. Recomandarea lui Silași a fost acceptată. În acest context este explicabilă pensionarea lui forțată survenită în 1885. Lui Silași i s-a fixat o pensie de 1058 fl. anual. El s-a considerat pensionat abuziv, fără a avea vreo vină documentată cu probe, fără nici o sentință disciplinară și fără să i se fi recunoscut cei 11 ani petrecuți la Viena ca prefect de studii și vicerector la Seminarul Central Cezaro-Regal Greco-Catolic. Silași a protestat împotriva acestor nedreptăți într-un memoriu trimis ministrului Trefort Agoston și, dacă avea să primească răspuns negativ, intenționa să meargă la suveran, deși îi mărturisise lui Barițiu că nici în acest caz nu-și făcea iluzii în privința rezultatului. Oricum, pensia acordată i-a permis lui Silași să trăiască la nivelul unui călugăr, deci „cam pe subțare”, mai ales că scăpase și de cei cinci nepoți de soră orfani pe care i-a crescut, i-a ajutat să-și termine studiile și să se ducă la slujbele lor¹².

Grigore Silași a fost un om demn și ar fi vrut ca și societatea românească în ansamblul ei să adopte o ținută demnă, inclusiv în politică. Deși adept al pasivismului, el a intuit degrabă că petiționarismul nu este adecvat timpului său și ar fi vrut să se termine odată cu cerșitul politic pentru ca românul să nu umble mereu cu comănacul, cu căciula sau cu memoriile și supliciile în mână. Astfel, eminentul profesor s-a dovedit a fi capabil de a-și modifica și moderniza concepțiile și acțiunile politice. De asemenea, el a luptat și în Transilvania pentru

¹⁰ Scrisorile XIV-XXXI.

¹¹ Scrisorile XV, XVII, XVIII.

¹² Scrisorile XXIV, XXVII, XXIX, XXXII.

atenuarea contradicțiilor interne acute din sânul mișcării naționale, pentru evitarea disputelor dure și interminabile dintre activiști și pasiviști și, ceea ce este mai important, – a militat – în 1875 și după aceea – pentru înlăturarea separatismului sau elitismului ardelenesc și înfăptuirea unor acțiuni comune cu românii „ungureni” (Banat, Crișana, Maramureș, Partium) în vederea făuririi unității organizatorice a mișcării politice românești din Ungaria în ansamblul ei. Uneori a refuzat posturi de director la școlile românești pentru a nu stârni invidia sau ura unor români răutăcioși și egoiști.

În calitatea lui de prefect de studii, vicedirector la Seminarul Cezaro Regal Greco-Catolic din Viena, profesor universitar la Universitatea maghiară din Cluj, Silași a contribuit nu numai la formarea profesională a studenților săi, ci și la organizarea activității lor literare și cultural-politice prin cunoscutele societăți ale timpului. În 1852 a organizat solid și modern, pe bază de statut, „Societatea bisericească-literară a teologilor români” din Viena care a atins performanța de a edita opere bisericești importante. Tot Silași a fost sufletul „Sionului românesc” și a contribuit la înființarea societății academice „România Jună”.

Numele și activitatea sa militantă și mobilizatoare sunt de asemenea strâns legate de societatea universitară „Julia” ce a desfășurat o muncă națională asiduă și a combătut dualismul, de „Reuniunea sodalilor români din Cluj”, de „Fondul pentru înființarea unei școli române de fete din Cluj”. Silași a însuflețit prin exemplu personal pe tineri, îndemnându-i la muncă și la activitate, fiind el însuși un eminent om de cultură care a lucrat cu abnegațiune, modest, cinstit și cu mult entuziasm național¹³.

I

Viena, 29 mai 1864

Prea stimate domnule

Amabilitatea ce am întâmpinat din partea preastimatei domniei voastre mă încurajează să nu vă dau pace nice măcar acasă, departe de locul unde fui fericit a vă face întâia cunoștință mie în veci neuitată și preaprețuită.

Eu, preastimate domnule n-am uitat despre tractatul despre sinoade la a cărui elaborare mă îndemnarăți când cu pașii făcuți aice la Nunciatura Papală în trebile noastre bisericești, mai ales că articlul cei preapipăiți ce-i publicați de atunci încoace în *Gazetă* îmi împospătară acel îndemn în memorie și mă încurajară din nou. Ci în decursul lucrărilor mele iară și iară începe a mă predomni ideea despre lipsa neapărată de un ziar românesc special carea altcum o recunoscurăți și preastimata domnia voastră; o simțiesc și alți preademni bărbați. De-mi aduc bine aminte, eu v-am fost împărtășit, preastimate domnule, cum că în urma provocării mele se vorbia astă vară în Blaș serios de una foaie băsericească cu nu mai puțini de patru redactori. Din patru pe urmă se alese niceunul și așa lucrul amorți. Tot astfel o păți și o încercare renoită în privința aceasta cam pre la începutul anului curent încātu-ți vine să strigi cu scriptura: „Din Nazaret mai poate ieși ceva bun?!” După toate aceste, preastimate domnule, eu mi-am propus tare ca de ceea ce se tem alții să cutez eu a mă apuca și să public acel tractat despre sinoade în 1 număr de probă al *Sionului românesc* și aceasta nestrămutat în

¹³ Silvestru Moldovan, *Dr. Gregoru Silași*, în „Transilvania”, XXVIII, 1897, nr. 1, p. 19-20.

1 iuliu a.c. Iată ceea despre ce doriām a vă înștiința în privința cărei însă totuși doriām a vă cere mult esperatul sfat.

Firește că neavând eu minimul de 5000 fl. m.a. ce s-ar pofți aice în Viena ca cauțiune și de altă parte vrând să suprind încâtva pre Ordinariatele și clerul nostru cu foaia proiectată, că nu se va putea mesteca în politică ci se va mărgini la cauzele noastre bisericești științifice și școlarii: cuget ca dintru început să urzesc lucrul cam cu 1 ½ coala cel mult două coale în 1 și 15 a fiecărei lune, bunăoară ca jurnalele noastre beletristice.

Ce ziceți, preastimate domnule, la aceste? Nu cumva mă desfătuiți? Căci io vă mărturisesc că mie acum nu-mi răsună alta în urechi decât „Audaces fortuna iuvat timidosque repellit”. Nu ca și cum m-aș încrede doară prea mult în mărginitele puteri, dară știm prea bine, preastimate domnule, câte talente eminenți în clerurile noastre stau ca îngropate. O gazetă specialminte bisericească, cine știe poate le-ar veni de îndemână spre a se arăta în toată splendoarea lor.

Dacă cumva, preastimate domnule, n-ați fi în contra îndrăsnețului meu propus, atunci nu-mi reieptați nice preaumilita-mi rugare ca să binevoiți a concurge cu peană-va emininte măcar la cei doi numeri de întâiu pentru ca nimbul ce vă împresoară pre cariera literară și politică a națiunii noastre să împrumute și fragedei acestei întreprinderi o avântare și putere carea să o scape norocită din greutatea nașterii.

Răspunsurile episcopilor la întrebările Nunciaturei au sosit. Cea a lui Szilágyi¹ e preafavoritoare, celealalte două nu mi le-au putut încă spune la Nunciatură înainte cu vreo 8 zile fiindcă numai atunci sosiră de la Blaș și Lugoș.

Închinându-mă de sănătate, preastimatei doamne și îndrăznind a mă ruga de răspuns măcar până în 25 iunie cu cea mai profundă reverință mă dechiar al preastimatei domniei voastre plecat șierb!

Viena, 29 mai 1865

Dr. Gregoriu Silași
prefect de stud. în sem.gr.c.central

[B.A.R., Mss. rom., nr. 1002, f. 164-164v.]

¹Tosif Pop Sălășeanul, episcop greco-catolic de Oradea.

II

Viena, 4 mai 1866

Preastimate domnule!

Multiprețuita epistolă și alături materialul trimis pentru *Sionul rom.* cu carea mă onorați îmi împlu anima de sentimentele mulțămitei și bucuriei celei mai sincere. Mă bucurai mai ales căci văzui dintr-însa cum că pronia cerească binevoi a vă restatornici sănătatea și a vă prelungi firul vieții atât de scumpe și neapărate pentru urzirea și îndireptarea înțeleaptă a destinelor chiarei noastre națiuni pe un viitor îndelungat înainte. Io-mi și unesc, preastimate domnule, în ajunul lui S. Georgiu în care am onoare a vă scrie rugăciunile mele cu celea alor mii și mii de români ca bunul Dumnezeu pentru rugăciunile și prin intercesiunile marelui patron de nume al preastimatei domniei voastre să ni te trăiască întru mulți ani!

Și ca să mă întorn la cuprinsul lăudatei epistole, articlii alăturați lângă dânsa cu atât la mai mare recunoștință mă deobligă cu cât că dacă mi-aș lua îndrăsneala a aștepta vreodată ceva de la peană-vă așa de ocupată pe alte terenuri și pentru alte interese naționale mai cumpănitoare, apoi aceea ar fi ca sfaturile mature și basate pre o esperiență atât de adâncă să nu pregete a îndrepta unde ar fi de lipsă neesperiența mea cu carea am cutezat a mă apuca de redigerea unei foae bisericești numai împins de dorul de a contribui după micile mele puteri și io cât de cât la clădirea culturii și prosperării noastre și numai pentru că alții n-arătau voia de a mișca odată lucrul.

Mă întrebați, preastimate domnule, că am prenumeranți de ajuns cât să se poată susține *Sionul*. Har ceriului am încă ceva mai mulțișori. Spesele adecă mi le scot de la 360-400 de prenumeranți iară în semestrul curinte numărul lor sue la 450. Firește că cea mai mare parte dintre aceștia e din Ardeal.

În Ungaria și în treaba aceasta se par a fi indiferinți, la ce mai adaug că ilustr. Sa episcopul Szilágyi vrând a mă subvenționa a prenumerat dintr-al său câte un exemplar pentru cele 21 de protopopiate din eparhia-și prin ce s-a micșorat și mai tare numărul prenumeranților din acea diecesă. Altmintea mă bucur că străbate în acelea părți măcar la puțini și măcar ziarul meu deoarece ca să fie prenumerate pre acolo alte foi politice rom., și mai mică sperare am. Pentru că, Doamne, pierduți mai sunt! N-ai crede, preastimate domnule, dar capăt câte o epistolă din acele părți în carea limba rom. e mai torturată și mai stricată decât în gura lui Pișta din *Umoristu*. Ba un protopop rom. de pre lângă Baia Mare mi-a scris ungurește și a poftit să-i adresez *Sionul* în limba magiară. Așiadară *S.r.* cu ajutoriul lui D[umne]zeu are în atari locuri și cu privire la atari rele de a aplana cu încetul calea propășirei naționale. Vezi bine că în respectul acesta încă mai mult ar putea face când ar fi în stare să iasă odată pre fiecare săptămână. Dară unde e mecenatul nostru besericesc care să depună cautiunea de 4000 fl.?

Zel de scris ar fi în preoții noștri cei de la sate nu însă și în cei de pre guvernele diecesane /cu două trei escepțiuni laudabile/, ceea ce mă prinde mirarea astfel nescriindu-mi cei ce „habent unde clament” îmi scriu destul cei ce nu prea știu încât mai fiecare articlu sum nevoit să-l prelucru de nou căci cu nepublicarea lor n-aș vrea să desgust pre scriitori. Tac despre ortografie că de aceasta nu aflu ca în palmă de unde mi-am și propus să-i provoc odată în vreo notă la mai mare grijă întru urmarea ortografiei noastre utcunque generale în Austria, lăsând afară Bucovina. Cu toate și pre lângă toate acestea io privind trecutul poporului rom., emanciparea lui ce datează numai de ieri de alalt[ieri] cum și cercustările lui presinți sociali și materiali încă nu prea favorizorii, zic că dânsul și în privința părtinirii literaturii naționale preste tot și a ziaristiceii în special documentează un zel și o putere de viață demnă de mirat.

Dară io vă ocupai, preastimate domnule, și prea lung cu verbositatea mea. Închei drept aceea oftându-vă de nou din adâncul sufletului meu tot binele și comendându-mă și de aci încolo binevoitoarelor preastimatei domniei voastre afecturi,

Al preastimatei domniei voastre pururea reveritor ¹

Dr. Gregoriu Silași
prefect de stud. în sem. gr. c. central

[*B.A.R., Mss. rom., nr. 1002, f. 166-167*].

¹ Adnotarea lui Barițiu la f. 167 v: „1866. Dr. Greg. Silași, Prefectul Studiilor în Sem. gr. cath. Central. Viena 4 mai. Prim. 8 mai. Răsp. 28 mai”

III

Viena, 8 ianuarie 1867

Domnului Georgiu Barițiu, Kronstadt

Lucrul¹ a sosit la dicasteriul țarei noastre² fără semn. Să-l public? Broșurile³ să le împărțiesc?

Silași

[*B.A.R., Mss. rom., nr. 1002, f. 168*].

¹ Memoriul pasivist al lui George Barițiu și Ioan Rațiu ce purta 1493 semnături.

² Cancelaria Aulică a Transilvaniei ce-și trăia ultimele săptămâni.

³ Memoriul s-a tipărit în broșuri în limbile română și germană.

IV

Viena, 10 ianuarie 1867

Georg Barițiu, Kronstadt

Eingabe gestern zum gubernium

Druckt fertig. Soll nach ihrem Brief vom 6. vertheilen? In

Zeitungen veröffentlichen? Silasi

V

Viena, 10 ianuarie 1867

Preastimate domnule!

Mult prețuita-ți epistolă din 6 ian. c.n. cum și telegramul de ieri primindu-le mă grăbesc a vă raporta următoarele:

D. dr. Ioan Rațiu plecând în 7 ian. cătră casă io în ziua următoare adecă marți în 8 ian. m-am și răpezât la cancelaria aul. Ca doară voi să aud ceva despre starea lucrului. Am și auzât, și anume cum că memorandumul încă în 4 ori 5 ianuarie a sosit din cabinetul împ. fără semnătură la cancelarie unde a făcut senzațiune și a stârnit acea părere că la spatele domniilor voastre cu memorandumul ar sta Reichenstein¹. De pre original s-au făcut numaidecât cinci copii scrise din cari una s-a trimis ieri în 9 ian. cancelariului Mailath², una cu originalul dinpreună/ s-a trimis la gubernatoriul Crenville³, celelalte stau încă la cancelarie.

Față de această stare a lucrului treaba cu comitetul național⁴ ar trebui intețată pentru ca să nu se poată zice că pașii făcuți sunt numai ai unei fracțiuni⁵. De altă parte precum preastimata domnia voastră totdeauna ați fost de aceea opiniune, publicitatea în o cauză dreaptă ca și aceasta ne poate încă doară mai mult ajuta. De aceea io cred asemenea cumcă „va fi bine a nu mai amâna” după cum vă răsperați în epistola susamintită. Drept ce io mai consultându-mă cu cunoscutul nostru bărbat de aici și cu deosebire dacă va sosi broșura românească pentru *Albina*, acesta îmi va fi semnalul ca să public tecstul german în *Presse* pentru ca astfel să devină obiectul desbaterilor jurnalistice și pentru ca să prevenim escerpte rele și întortocate ce poate mai târzior ar eși în public doară chiar la inițiativa regimului și chiar din impulsul lui.

Tipărirea n-am mai putut-o opri deoarece coala de colectură încă în 8 dimineața am și căpătat-o. S-au tipărit 500 de esempl. cari broșurate cu învelitoare de papir colorat costă cu totul 20 fl. v.a. Din broșure 50 de esempl. vă trimit preastimat domniei voastre, 150 sub adresa lui Drotleff⁶, cum și arhi și episcopilor și capitulelor rom.: precum mă însărcinarați! D. Hormuzache vine azi încoace și i le voi da în persoană. În privința celorlalte aștept dispușețiuni ulterioare. Pachetul domniei voastre și al domnului Drotleff îl trimit cu poșta de azi.

Despre calea memorandumului îl înștiințez și pe d. Dr. Rațiu.

În fine mulțămindu-vă sincer pentru încrederea nemeritată cu care mă onorați și carea-mi va fi un strămur (!) spre a mă face demn de dânsa cel puțin de aci încolo mă dechiar de cel ce am fost și voi fi totdeauna al preastimatei domniei voastre cel mai profund reveritoriu⁷.

Viena, 10 ianuarie 1867 n.

Dr. Gregoriu Silași,
prefect de studiu

[B.A.R., Mss. rom., nr. 1002, f. 168].

¹ Franz Reichenstein, vicescancelar aulic al Transilvaniei în perioada regimului Rainer-Anton von Schmerling, ultimul care a recunoscut autonomia Marelui Principat al Transilvaniei și a negat legile uniunii lui cu Ungaria votate de unguri la 1848.

² Majláth György, cancelar aulic al Ungariei, care pregătea instaurarea dualismului. Practic afacerile politice din Transilvania erau puse și sub competența sa până vor fi trecute sub autoritatea viitorului guvern Andrásy. Dieta de Încoronare de la Pesta revendica și ea aplicarea legilor uniunii din 1848, integrarea Transilvaniei în statul „național” maghiar unitar și ștergerea oricărei urme de autonomie a Marelui Principat.

³ Ludovic Folliot de Grenneville, ultimul guvernator al Transilvaniei numit în timpul regimului Rainer-Schmerling.

⁴ Comitetul Permanent condus de Andrei Șaguna și Alexandru Sterca Șuluțiu. Întrucât Șaguna era pentru lupta parlamentară și contra petiționării și a boicotului electoral, pasiviștii n-au mai recunoscut comitetul ca for conducător național. Ei au motivat gestul și prin necesitatea laicizării mișcării naționale. Dar în acest context unii au afirmat că memoriul lui Barițiu și Rațiu a fost o acțiune particulară, nu națională.

⁵ Deci a celei pasiviste.

⁶ Cunoscut tipograf din Transilvania.

⁷ Adnotare a lui Bariț: „Răsp.: 14 ianuar pe larg. Tot atunci D-nei Olimpia Sai. (!). Fam. Filtsch Ieronim. Tot în 14 s-a scris părintelui Alecsandru la Blaș pe lângă estras din această scrisoare. Detto se scrise lui Drotleff în privința celor 150 es. nemțiești din petițiune cum să le împartă. Detto lui Schindler.”

VI

Viena, 11 ianuarie 1867 s.n.

Preastimate domnule!

Ieri în 10 ianuarie v-am adresat o epistolă înștiințătoare despre stadiul ce l-a parcurs până acuma petițiunea și mă rog de iertare căci astănoapte de nou v-am incomodat cu un telegram. Eu adecă după cum v-am scris în acum amintita epistolă a mea m-am dus să mă înțeleg cu cunoscutul nostru bărbat cumcă oare față cu înpregiurarea că memorandumul s-a și trimis în 9 ian. cătră guvernul transilvan n-ar fi cu sfat să-l publicăm fără amânare în *Presse* ca opiniunea publică să rețină guvernul de la apucarea posibilă de cutari măsuri neplăcute pentru noi? Memoratul domn preaînțelepțește desfătuindu-mă de a face vreun pas fără știrea domniei voastre deoparte iar de altă parte temându-mă să nu greșesc cumva neînștiințându-vă timpuriu despre îndrumarea memorandumului cătră guvernul, am fost silit să-mi iau refugiu la telegraf.

Într-aceea tot ieri deodată cu epistola v-am spedit și doritele 50 de broșure din tecstul german și am spedit și lui Drotleff 150. Azi spedit metropoliților și episcopilor.

Contul tipăririi tecstului germ. din tâmplare ieri uitându-l îl alătur cu această ocaziune.

Bărbatul nostru mai sus amintit intonă necesitatea adunării comitetului.

Dealtmintrea pofindu-vă de la bunul Dumnezeu ca ziua de Anul Nou să o ajungeți întru mulți fericiți ani mă subscriu al preastimatei domniei voastre adânc reveritoru/

Viena, 11 ianuarie 1867 s.n.

Dr. Gregoriu Silași
prefect de stud.

[*B.A.R., Mss. rom., nr. 1002, f. 171-172v; Platon, Russu, op.cit., p. 46*].

VII

Viena, 22 ian. 1867

Preastimate domnule!

Am primit și mult prețuita domniei voastre epistolă din 14 ianuarie carea-mi dă plăcuta ocaziune de a vă mulțami de nou pentru încrederea în puținătatea mea dechiarând totodată că ori și în ce cauză cu atât mai vârtos în sânta cauză națională vă stau pururea spre dispusețiune.

Petițiunea până acum au reprodus-o în estras și premiând introduceri comentatoare ziarelor *Presse*, *Vaterland* și *Zukunft*. Acestea au pledat pe lângă petițiune. Iară *Debatte* și *Wanderer* încă au amintit oarece despre ea însă s-au nevoit a-i deprima valoarea mai cu seamă pentru nesubscrierea lui Șaguna și preste tot a întortoca lucrul. „Reforma” lui Schuselka încă va arăta-o cetitorilor săi per extensum dară numai în numărul din 30 ian. fiindcă în presinte îl cam îmbulzește materialul. *Presse* ar primi comentarii dar nu prea este cine să lucre. Totuși cu dr. Galu și dr. Brote trei inși vom face tot ce va fi cu puțință. Juriști din partea Blașiului n-avem numai trei începători pentru că nime nu-i îndeamnă și sprigionește. Din ceea parte sunt numeroși însă purtarea lor vâdește cumcă toată tâmplarea aceasta cu metr. Șaguna-i doare, nu le place. În acest înțeles se și tâmplă între dânșii și câte o dispută deși cercându-i pe acasă și prin vecina căfană mă năsuesc cu toată ocaziunea a-i domoli. Drept că unii și din tinerii gr. or. condamnă purtarea lui Telegrafescu¹, dar aceștia-s puțin față cu cei ce i se închină.

Tecstul german l-am împărțat după cum ați binevoit a ordina. Domnului Eud. Hormuzache i-am dat în persoană cele 10 esempl. Căci a sosit alaltăieri aici ca conducătorul deputațiunei de adresă. Restul broșurelor le voi păstra precum mi-ați scris/ *Albina* va apăra bucuros petițiunea și din parte-și. Dară redactorul G. Popa mi-a spus că mai bucuros ar primi articlii scriși de preastimata domnia voastră or de

alții din Ardeal fiindcă d. Popa ar putea grăi pre lângă dânsa mai mult din punct de vedere general decât dintr-unul mai special al giurstarilor actuali din Transilvania cari giurstări le cunosc mai bine cei ce se află la fața locului. Io încă v-aș ruga să deferiți acestei cereri a d-lui redactor Popa măcar și numai din acel temei pentru ca prin aceasta să îndreptați părerea unui bărbat corifeu al *Albinei* ca și cum prin articlii publicați în *Conc.* cu subscripțiunea „G. Baricensis” ați fi voit din toate puterile a sprigioni *Concordia* și a sugruma tânăra *Albina*. Apoi din atari articli am mai putea traduce și pentru *Presse*.

Despre soarta ulterioară a petițiunii de când aceea s-a trâmăis în jos la guberniu n-am mai auzit nimic. Cele audiende nu voi lipsi a vi le reporta fără întârziare.

Pre aici discursul zilei e ministeriul unguresc. Unii nici acum nu cred că regimul austriac le va concede cândva așa ceva ungarilor. Alții iară zic că discursul zilei e ministeriul unguresc. Alții iară zic că ministeriul unguresc se va denumi numai pentru că prin el magiarii iar să dea cu capul de părete. Beserecării de pre aici se tem și de o revoluțiune posibilă cu ocaziunea adunării „senatului imperial extraordinar”. Nemții de aici însă nici nu vor să audă de senat extraordinar. De aceea alegerile vor cădea tot pre „Verfassungstreue”.

Comendându-mă cunoscutelor afecturi de bunăvoință cu tot respectul vecuesc (!) al preastimatei domniei voastre profund reveritor²

Viena, 22 ian. 1867

Dr. Gregoriu Silași
prefect de studii

[*B.A.R., Mss. rom., nr. 1002, f. 173-175 v.; Platon, Russu, op.cit., p. 46-47*].

¹ Andrei Șaguna. „Telegraful român” era organul de presă al activiștilor români din Transilvania, considerat de Eminescu cel mai modern ziar românesc din Austro-Ungaria. Într-adevăr, alegerile și parlamentarismul erau la ordinea zilei în Europa revoluției industriale de atunci. Dar românii din Transilvania vor adopta activismul abia la 1905.

² Adnotarea lui Bariț: „Răsp. 1 febr.”

VIII

Viena, 30 ianuarie 1867

Preastimate domnule

În fuga mare-ți scriu aceste șire pentru ca să se poată speda cu poșta cea mai deaproape.

Am auzit din funtană secură că atențiunea încordată a cercurilor mai înalte e îndreptată deja asupra celor ce se fac și se scriu de cătră români și despre români. Tot de acolo aud că Belcredi¹ ieri ori alaltăieri a cerut de la cancelaria de curte transilvană toate actele dietelor transilvane de sub Schmerling² – Reichenstein. Așiadară numai în solidaritate cât se poate mai compactă și cu curaj înainte! Curtea împărătească tot se pare că n-are voia a ne jertfi cu totul magiarilor³. Oare n-ar fi bine să mai faceți după aceasta un pas încă și mai solidar?

Dar când lucrul ar merge totuși spre rău oare atunci un protest inposant a la 1848 n-ar fi cu scop? Celea ... le-am împărțat precum mi-ați demandat. „Presse” a început a se lupta pentru noi bărbătește firește că cam tot cu condei românesc.

Cu destins respect rămânând al preastimatei domniei voastre cunoscut⁴

Viena, 30 ian. 1867

Trămit epistola sub adresa preastimatului domn red. și director I. Mureșianu, pentru ca să încungiure posibila atențiune a organelor regimului.

[*B.A.R., Mss. rom., nr. 1002, f. 176-177; Platon, Russu, op.cit., p. 47-48*].

¹ Belcredi, om politic austriac.

² Anton von Schmerling, om politic austriac de orientare antidualistă, ministru de Interne, dar în fond eminența cenușie a întreg regimului politic ce a funcționat între 1861 și 1865. El i-a ajutat pe românii

ardeleni să scape de pretențiile unioniste maghiare și să convoace Dieta de la Sibiu care le-a recunoscut naționalitatea politică, egalitatea religiilor și limba ca limbă oficială coordonată cu maghiara și germana. Tocmai de aceea, în 1865 când ungerii s-au ridicat ca uleiul deasupra apei și au redevenit puternici, au impus căderea lui Schmerling și l-au trimis ambasador pentru a netezi drumul spre instaurarea dualismului.

³ Silași se înșală, deoarece împăratul-rege i-a lăsat pe români „la batjocura ungerilor” după cum au constatat unii contemporani. El însuși se corectează și vede și răul, deci instaurarea dualismului, ce a fost un dublu rău, mai rău decât unul singur, și în acest caz ar dori organizarea unui protest a la 1848.

⁴ Adresa: „Prestimatului domn Georgiu Barițiu în Brașov”.

IX

Viena, 9 februarie 1867

Preastimate domnule

Neștiind io oare înștiințatu-te-a sau ba cunoscutul nostru bărbat de aici despre soarta ce a ajuns pre petițiunea celor 1493 la cancelaria aul. transilv. Îmi țin de datorință patriotică a-ți relaționa eu cu câteva cuvinte despre acel lucru.

Așiadară petițiunea sosind îndărăt de la guvern s-a referit în ședința cancelariei din 7 l.c. având în referata consiliariul gub. și secretar presidial Szentgyörgyi. Voturile consiliarilor au fost următoarele: sasul br. Friedendels a fost de părere ca să se pună „ad acta”. Românul Moldovan¹ de sine se înțelege că a defendat-o consiliind ca cancelaria să propună petițiunea Maiestății sale împărătești sprigionind totodată și din parte-și petitele aceleia pentru nesantționarea uniunii și conchiamarea dietei săbiiane. Consiliarii magiari au sfătuit să roage cancelaria pre Maiestatea sa ca să se îndure a trimite pe români cu petițiunea lor la Pesta. Consiliariu săsesc la cancelaria de curte se află de presinte numai unul, românesc încă numai unul iară magiari patru. Prin urmare patru voturi au învins pe cele două și așa petițiunea s-a subșternut împăratului pentru ca preainălțatul împărat să-i mână pe români la Pesta. Însemn că magiarii cancelariei cu această ocaziune iar s-au călărit pre nesubscrierea metropolitului Șaguna zicând că lăudata petițiune e numai fătul câtorva agitatori. Nu cugetați, preastimate domnule, a mai face vreo manifestațiune națională înpuitoare bunăoare un protest a la 1848 în contra uniunii (și încă de s-ar putea încă înainte de denumirea ministeriului unguresc) pentru ca astfel adversarii românilor să pipăească dacă nu vor a crede cumcă cu petițiunea ceor 1493 consinte tot sufletul românesc din Ardeal?

Sasul baron Rosenfeld (fostul pare-mi-se consiliar de finanțe și acum precât știu om cu înrăurință în cercurile mai înalte) în zilele aceste a întreat de cineva că cum se poate ca A. Bohățiel să vină acuma la dieta pestană când de la el ca de la un apărător aprig al autonomiei Ardealului se aștepta altceva?

Corespondința de la Turda din „Presse” s-a fost scris în urma duor știri autentice sosite din Gherla din cari una ne înștiință despre cumpărările făcute prin comisiunea gubern, esmisă, cealaltă ne face cunoscută sistarea comisiunei prin telegramul cancelariei de curte. Altmintea cumcă acea corespondință a nimerit buba s-a putut vedea din înverșunarea și din înveninarea și necasul ce l-a provocat în cercurile înalte acelei, așaicât chiar secretariul presid. Szentgyörgy se apucă de scrise acel „Eingesendet” prin carele numai s-a blamat. Diavolița de „Presse” adecă și-a bătut joc de el necoregând acel stil rău nemțiesc și fără interpuncțiunile recerute de corectitate. Corespondința din vorbă altcum dinpreună cu celelalte ce au eșit în „Presse” cu referință la petițiune nu sunt scrise nici de sas nici de neamț ci de români. Greșiește drept aceea d. redactor I. Mureșianu în numărul penultim al *Gazetei Tr.* Iară apoi/ când se nevoește tot acolo a desvinovăți și a măguli ori linguși cancelaria, cu aceasta numai se face de răs. Noi credem pre aici că doară a mai și trecut odată timpul în care românul să umble pururea cu comănacul amână sau să sărute brațul și vergea ce-l strivește. Mult ne-au mai necăjit frații maghiari pre noi și ne mai necăjiesc și până azi. Să ne pară bine când putem să-i necăjim și noi căci neplăcerea ce le-o cășunăm noi purcede mai mult din voința lor.

Despre ședința cancelariei aul. mai sus descrișă l-am încunoștiințat și pre escelința sa părintele metropolitul Șuluțiu.

Rugându-mă de iertare pentru vorbositatea mea, pre lângă răspicarea adâncei mele reverințe mă subscriu al preastimatei domniei voastre plecat șierb.

Viena, 9 febr. 1867

Cunoscutul

[B.A.R., Mss. rom., nr. 1002, f. 178-179v; Platon, *Russu, op.cit.*, p. 48-49].

¹ Dimitrie Moldovan. Despre el vezi *George Barițiu și contemporanii săi*, vol. V, București, 1981, p. 105-166. Pe viitor *George Barițiu și contemporanii săi* se citează G. B.

X

Viena, 7 martie 1867

Preastimate domnule!

Față cu evenimentele zilelor mai noi se simte general că e de lipsă ca românii transilvani să facă pași mai energioși spre salvarea onoarei lor politice dacă nu vor a-și pierde înaintea tuturor partidelor însemnătatea de un factor vital de căpetenie la orice decizie asupra destinului Transilvaniei și dacă nu vor a abzâce de misiunea lor providențială față cu întreaga românie. Fără îndoială simte oricare român că punctul arhimedic al românilor e susținerea autonomiei Transilvaniei cu orice preț.

Conduși de această convingere noi mai mulți dintre tinerii bărboși din Viena după consultări serioase am aflat mai cu sfat spre scopul arătat următoarea purcedere:

Năsăudenii și de s-ar putea și făgărășianii să dechiare cât mai în grabă un protest în contra uniunii „de noi fără noi” cătră cari să se alătore apoi comunele și corporațiunile române de prin/ țară care cum vor putea prin declarații simple de consentire. Firește că mai cu scop ar fi când protestul s-ar face într-o adunare districtuală. Dacă însă aceasta nu s-ar putea ținea atunci e destul și într-o conferință a inteligenței districtuale cât se poate de cercetată. Deschizându-se însă mai târziu adunările comitatense protestul și dechiarările să se repețiească chiar și de minorități¹.

Ca să arătăm seriozitatea cu carea ne-am ocupat de cestiunea din vorbă compuserăm laolaltă alăturatul substrat de protest² care-l trâmitem tot azi și pt. domnilor I. Rațiu, Nicolă³, Ioachim Mureșan, Antonelli⁴, Axente Sever și Costantin Pappalvi⁵.

Departa să fie de noi a voi să ne arogăm prin aceasta vreă rolă de inițiatori! Tendința noastră e numai ca în haosul acesta mare să contribuim după puteri la lămurirea cauzei naționale. Toată acțiunea în presente o așteptăm împreună cu națiunea de la înțelepciunea și judecata defecată (!) a domniei voastre și unica dorință ne-ar fi numai ca coînțelegerea rezultândă din consfăturile necesare ale domniilor voastre dinpreună cu alți bărbați aleși ai națiunii să aducă efectul cel mai salutar pentru patrie și națiune oferindu-ne îndirepțiunea ce veți afla cu cale a o alege și noi șierbitul nostru după puteri.

Rămânând cu deosebită reverință al preastimat domniei voastre profund reveritor⁶.

Viena, 7 martie 1867

Dr. Gregoriu Silași
prefect de stud.

[B.A.R., Mss. rom., nr. 1002, f. 179-180v; Platon, *Russu, op.cit.*, p. 49-50].

¹ Este vorba desigur de minoritățile române din congregațiile comitatense. Aceste foruri locale au continuat să fie instrumentele ungarilor grație regulamentelor și reglementărilor electorale mai vechi sau mai noi. Jumătate din locuri a aparținut automat viriliștilor, deci marilor proprietari ce plățiseră impozite mari statului, mai întotdeauna și peste tot moșieri unguri, și cealaltă jumătate se împărțea prin vot celorlalți locuitori din comitate, deci unguri, români, germani, armeni, evrei etc. Astfel, deși românii constituiau majorități etnice în comitate, ei au fost reprezentați prin minorități în organele comitatense. Totuși Silași dorește participarea acestor minorități la lupta antidualistă și la apărarea autonomiei Transilvaniei.

² Protestul comentat pe larg la Dumitru Suciu, *Acțiuni politice românești pentru apărarea autonomiei Transilvaniei între 1848-1868 în România din Transilvania împotriva dualismului austro-ungar*, Cluj-Napoa, 1978, p. 146-147.

³ Matei Nicola, lider politic de orientare pasivistă.

⁴ Despre Ioan Antonelli vezi G.B., III, București, 1976, p. 212-288.

⁵ Despre Constantin Papfalvi vezi G.B., IV, București, 1878, p. 1-36.

⁶ Adnotarea lui Barițiu: „1867. Dr. Greg. Silași. Viena, 7 mart. Răsp. pe larg în 3 mai. Națiunea liberă, țara autonomă în Monarhie austriacă”.

XI

Viena, 15 noiembrie 1868

Preastimate domnule!

Cele 14 petițiuni trimise mie de d. G. Manu¹ din Deș ca într-una audiență să le subștern M. Sale împăratului le-am predat întogma după dorință în audiența ce o avem în 12 l.c. la 10 ore și despre a cărei decurs și rezultat nemijlocit îmi țin de datorință românească a vă înștiința și pre preastimata domnia voastră.

Audiența mi se dete fără vreo gruetate mare. Drept că io mă întinai numai cu următoarele petite:

Ich will 14 von mehren, siebenbürgischen romanischen Grundbesitzern und Geistlichen verfass te Gesuch S. Majestät überreichen, um die allernädigste Veranlassung, da der gegen die Blasendorfer Pronunciamentisten angängig gemachtes strafgerichtlichtes Prozess niedergeschlagen werde. Poate asta fu cauza de fui admis așa de ușior. La subșternerea petițiunii am resumat petitul în cuvintele următoare rostite către Împăratul:

„Ich wage, E.M., diese allerunterthänigsten Gesuche in tiefster Ehrfurcht zu unterbreiten. In denselben nahmen mehre romanische Grundbesitzer und Geistliche aus Siebenbürgen ihre Zuflucht an die allerhöchste Gnade E.M., damit der gegen die hervorragendsten Männer und Redakteure der Romänen wegen Kundgebung ihres politischen Glaubens angängig gemachtes strafgerichtliches Prozess durch die Gnade E.M. niedergeschlagen werde, als jenes politische Glaubensbekenntni gegen kein ausdrückliches Staatsgesetz verstös? Denn die Union Siebenbürgens mit Ungarn ist noch offene Frage und wird von den Romanen als solche betrachtet, da sie sowohl das VIII. Ung. Gestzesartikel vom Jahr 1848 einem späteren reugulierenden Gesetze, als auch das allerhöchste Reskript E.M. vom 25 Dez. 1865 dieselbe Frage der definitiven Union von der gehörigen Berücksichtigung der besonderen Interesse Sieben bürgens und von der Garantirung der Rechtsforderungen der verschiedenen dasigen Nationalitäten abhängig macht. Aus eben diesem Grunde bitten die allerunterthänigsten Gesuchsteller um die allerhöchstenorts zu veranlassende Reaktivirung jener Gesetze, durch welche die politische nationale Existenz der E.M. stets correct getreuen von Nation sichergestellt wird? Sowie behufs Regelung der Staatsverhältnisse Siebenbürgens zur ung. Krone um die allernädigste Einberufung des siebenbürgischen Landtages, damit auch Siebenbürgen wenigstens so viel von seiner gesetzlichen Autonomie hatten können, als Kroatien oder eine jede andere noch so unbedeuten de Provinz durch die Gnade E.M. besitzt.”

Precum vedeți i-am vorbit cam lung, dar totuși m-a ascultat până la capăt. În răspunsul ce M.S. a binevoit a mi-l da, trecu cu câteva cuvinte preste cestiunea uniunei și a dietei, poate căci n-a fost preparat să audă și despre acestea cu atât mai multe-mi vorbi despre procesul pronunciamentiştilor precum urmează:

„die Sache der Union und der Sicherung der Rechte der Romanen wird durch die ung. Gestzgebung geordnet werden, in deren Ressort dieselbe gehört. Was jenen politischen Proze anbelangt, so wird es den Leuten schwer zu helfen sein, denn sie treiben eine gefährliche Agitation unter dem romanischen Volke und conspiriren augenscheinlich mit den benachbarten romanischen Fürstenthümern gegen den Bestand der Monarchie, wie ich doch nicht begreifen kann, was die dortigen miserablen Zustände an sich anziehendes für die Leute haben können. Die Sache st um so bedauerlicher, als die Geistlichkeit selbst sich an die Spitze deser Agitation stellt. (Ich wage, E.M. die allerunterthänigste Bemerkung zu machen, da jene vermeintliche Agitation nur eine der Euerer

Majestät getreuen Romanen übelwollende feindliche Insinuation ist) Maiestatea Sa: „Nein es ist keine bloße Insinuation, denn die Anzeige kommt nicht blos von Seite der ung. Behörden, es liegen auch die Berichte der Gensdarmerie und ander vor, welche bestätigen, dass die Agitation von Bukarest aus unterhalten wird. Er liegt demnach vielmehr im Interesse der Inprozessierten selbst, da die Untersuchung zu Ende geführt werde, damit ihre allfällige Unschuld assés Tageslicht komme. Wie gesagt, es ist schwer. Ich werde ih übrigen sichen, was sich thun läßt.“

După acestea fui dimis și așa mai mult nu putui zice deși bucuros i-aș fi dat deslușiri despre cauzatorii acelei agitațiuni întreținute din București. Doară va face aceasta nou denumitul mitropolit Vancea dacă, preastimate domnule, veți stăruia la dânsul și-i veți da datele necesare. După modesta-mi părere doară n-ar strica a descoperi aceste mașinațiuni maghiarești și prin o broșură căci acestea tot mai mult se consideră decât un simplu articol de jurnal. Împăratul, precum se vede, și de astădată e sedus prin informațiuni de cele mai mincinoase și mai nerușinate cari califică pre blășiani de conspiratori contra esistenței monarhiei. Calea acestor calomnii de s-ar putea cumva odată închide și atunci nu mă îndoesc că am fi tractați cu totul altminte.

Acestea le-am scris și domnului G.M.¹ Despre soarta ulterioară a petițiunilor dându-mi-se a auzi ceva, nu voi lipsi a vă înștiința fără amânare.

Primiți, preastimate domnule, asigurarea stimei mele celei mai distinse cu carea am fost și voi fi deapurarea al preastimatei domniei voastre sincer servitor.

Viena, 13 noiembr. 1868

Dr. Gregoriu Silași
vicerector în semin.grec.conf.

[*B.A.R., Mss. rom., nr. 1002, f. 181-183; Platon, Russu, op.cit., p. 50-51*].

¹Gabriel Manul, *Correspondența lui cu Barițiu la B.A.R.*, mss. rom., nr. 1005, f. 362-384; nr. 1006, f. 25, nr. 1008, f. 223-227, 299, 237, 247, 264, 269, 300, 351; nr. 1009, f. 6; 296, 434; nr. 1010, f. 64, 109, 131, 142; nr. 1011, f. 10, 46, 68, 83, 129, 137; nr. 1012, f. 293, 316, 411, 497.

XII

Viena, 8 decembrie 1868

Georgiu Barițiu, Kronstadt

Vancea metropolitu sosește la 11 decembrie în Viena. Nu mult va fi aici. Trămiteți informațiuni? Grăbiți¹.

Silași

[*B.A.R., Mss. rom., nr. 1002, f. 184*].

¹Adnotarea lui Barițiu: „1868. Viena, 8 dec. Dr. Silași. Răsp. în 11 d. prin poștă pe larg dându-i mai multe informațiuni”.

XIII

Viena, 31 decembrie 1868

Preastimate domnule!

Mult prețuita epistolă ce mi-o adresară-ți (sic) în 10 decembrie a.c. eu o căpătai numai după plecarea de aici a noului metropolit. Eu adecă pe basa unei scrisori primite de-a dreptul de la mitropolitul combinasem că au să sosiască în Viena la 11 decembrie. A sosit însă la 9 l.a. și deoarece se auzia că M. Sa împăratul nu va veni de la Pesta până pre sărbătorile Crăciunului așa Ilustritatea sa în 12 seara și plecă cătră Pesta de unde i se telegrafase că în 14 decemb. vor fi audiențe. Epistola preastimatei domniei voastre totuși am folosit-o Nu știu bine sau rău? Dar să vă enarez toate în ordine.

Îndată după sosirea Ilustr. sale făcui a se întreba că fi-vom primiți spre a ne face reverință au și cei 14 clerici români? Ni se răspunse că în corp nu se primesc ca mitropolit ci numai ca episcop al Gherlei, ceea ce mi-am explicat-o așa că preas. sa nu ar vrea să asculte bucuros binevențări cu alusiuni și cam politice după cum în giurstările noastre presinți și față cu o persoană de o pusețiune așa de înaltă nu se poate almintre. Cu toate aceste io i-o spusei în puținele cuvinte ce i le-am ținut și aceea că, națiunea rom. așteaptă ca precum fericitul Șiułuțiu a fost un adevărat Moise român carele cu un curagiu și o resoluțiune adevărat antică s-a luptat pentru a scoate națiunea și biserica sa din Egiptul sclaviei și al împilărilor și nedreptăților seculare, succesorul lui să fie în același înțeles și după împregiurările critice încă în mai mare grad un adevărat Iosua care să ne conducă și ajute a intra în pământul atâtor promisiuni de egală îndreptățire ș.c.l. Preas. sa ne răspunse foarte pre lung în esință însă cam acestea: „nu e omul promisiunilor ci al faptelor că deși la toate evenimentele concurg trei fapori, Dumnezeu adecă și sânguința tenace a omului și a treia cercustările favorabile sau nefavorabile, totuși preas. sa orunde vor cere interesele noastre comune ca dimpreună să apese în cumpănă cu ajutorul lui Dumnezeu și încât îl vor ierta giurstările și puterile nicăiri nu va fi defi (lipsi). Pentru aceea să avem încredere întrânsul. Clericii mei au observat că cuvântul „națiune” nu i-a ieșit pe buze nici măcar o dată. Altcum primirea a fost prea binevoitoare.

Joi în 10 decembre s-a tâmplat procesul canonic. Aici fiind pre câteva momente cu mitropolitul singur i-adusăi înainte între alte enciclica orădană. La acest preas. sa observă că faptul e prea întristător deoarece pre temeiul lui regimele pestan ne poate pretinde ca și ceilalți episcopi ai noștri să lucre tot astfel, căci dacă a putut orădanul, de ce să nu poată și dânsii? (Nu cumva a fost și este noul mitropolit doară și provocat deja în respectul acesta?!)

În 12 decembre după ameazi la nunciul prânz în onoarea mitropolitului nou numit. La masă pe lângă personalul de la Nunciatură au mai fost br. Reisenburg, fostul ambasador la Roma, comitele Piatti, senator imp., și br. Biegeleben, consiliar în Ministeriul de esterne comune și totodată consiliar intim. Norocul vru să șied lângă cesta din urmă și io folosii ocasiunea numaidecât îndreptând discursul asupra afacerilor noastre române și ale României. Astfeli i-arătai escelinței sale cât de nedrept și totodată absurd lucru e a acusa pe români, viță latină, de simpatie pentru Rusia, câte bârfe neadevărate și contraziceri cuprinde cartea englezului Bonner criticată de d. Hajdeu în „Românul”, cât de neîntemeiată e presupusa frică de România când această țărișioară numai acum se luptă spre a se mântui de rămășițele unei gospodării orientale și altele. Aci-mi obiectă de tendințele d-lui Brăteanu. Io i-observai că d. Brăteanu nu vrea decât ca patriot român bun a consolida ordinea și prosperarea lucrurilor în patria sa. *Acolo ordinea nu se va consolida până când pe tron siede un Hohenzollern* fu răspunsul frapant al esc. sale carele mi-aduse aminte ceea ce mi-ați fost scris într-o epistolă precedentă despre *vina neiertabilă* a românilor. Firește că acel răspuns încă nu rămase nerefutat în care privință mă provocai la dorul nutrit de patrioții români încă înainte de Convențiunea de Paris ca adecă prin alegerea unui prinț străin să taie calea ambițiunei celei fără de creeri a boiarilor indigeni etc. etc. Mi-a bătut la ochi că în toate acestea convorbiri mitropolitul nici barem cu un cuvânt nu s-a mestecat cu toate că escelința sa șiedea între mine și între metropolitul nemijlocit.

Cum memorai, mitropolitul în aceeași seară a și plecat. Epistola preastimatei domniei voastre căpătând-o în 15 dec., am fost mult timp în dubiu că de ce să mă apuc? În fine mă dețarmurii și făcând despre tecstul aceleia german două copii întogma și subscriindu-vă pre preastimata domnia voastră și pre mine ca copiator una o dusăi la Beust¹, cealaltă baronului Biegeleben, ieri în 30 decembrie.

Beust, cancelariul de stat, mă primi vezi bine cu multă curtenire dându-mi chiar și scaun să șied. *Dară de scos n-am putut scoate nemica dintr-însul.* M-a ascultat altmintrea până în capăt ca să-i spun că „față cu acuzările rădicate de nou cu multă înverșunare în contra românilor transilvani ca și cum ar fi aplecați și ar lucra pentru daco-românism și ar agita și conspira contra împărăției, mi-am ținut ca român transilvan de datorință a așterne ex. sale epistola ce o căpătai ocașionalmente de la unul dintre bărbații cei mai distinși ai românilor și în care, deși în trăsore foarte generale, se descoperă netemeinicia acelor acuse cum și adevărații tătâni și propagatori ai daco-românismului și alte lucruri cari revarsă lumină nu puțină asupra situațiunei presinte în Transilvania, de unde rog pre esc. sa ca pre dibaciul conducător și dispunător ai destinelor presinți ale monarhiei să binevoiască a învrednici

epistola subșternută de grațioasa sa considerare”. La ce numai atâta-mi răspunse că „acusările acestea se ridică din partea Pestei și esc. sa nu știe ce și cât adevăr este într-însele”. La aceasta io-i repusăi că togma de aceea îndrăsnii a-l incomoda eu cu acea copie pentru ca esc. sa să fie în stare a se informa și din fontană română după aksioma „audietur et altera pars” și că preast. domnia voastră sunteți gata a adeveri toate cu documente s.c.l. La toate acestea nu-mi răspundea decât „ich danke sehr, ich bin sehr dankbar” așiacât dacă io stăteam în loc ca să-i dau timp de a-și face observațiunile sale sau să mă întrebe ceva ca apoi io să pot continua mai departe, esc. sa nu zicea niciun cuvânt. Și așa comendându-mă-l părăsii.

Chiar din contră de br. Biegeleben abia putui scăpa atâtea m-a întrebat și la atâtea l-am „reflecțit”. Esința celor zăse de cătră esc. sa este „că e de dorit ca sistemul dualistic de azi să se consolideze deoarece pentru Austria nu avem altul; că pre terenul acesta noi românii să facem resistință contra asupririlor magiare, că esc. sa nu *aprobă* purcederea magiarilor cea necruțătoare față cu românii, că s-ar fi putut păstra prea bine din partea magiarilor dieta Transilvaniei așa ca a Croației, de a cărei împăcare trebuie să ne bucurăm că altmintrea esc. sa caută să mărturisească cumcă referințele noastre din Ungaria nu le cunoaște prea bine”. Eu m-am năsuț a-i da la toate cât mai detaiate și mai posibile deslușiri.

Din cele de sus se pare că domnii de aici nu s-ar supăra nicidecum dacă românii iară s-ar acăția de cap cu ungurii. Mai amintesc știrea că în cercuri aristocratice nu se privește a fi departe timpul când Schmerling ar avea a relua dânsu cărma lucrărilor; cel puțin așa auzii și de la unii juni de la Academia Teresiană și apoi proverbul zice: „was die alten sungen, zwit scherten die Jungen”. Poporațiunea pre aici încă e tare nemulțumită cu starea de azi.

Modesta mea părere ar fi ca în presinte românii să-și cumpere vreun jurnal german mai de însemnătate să mai lumineze opiniunea publică și prin câte o broșiură germană și franceză și la întâmplări mai ponderoase să mai trimită și câte o deputațiune de 2-3 bărbați din cas în cas la împăratul. Doară s-ar putea colecta un micuțel fond spre acestea.

În fine rugându-mă de iertare pentru lungă mea referadă pofțindu-vă dimpreună cu la preastimata familie sărbători fericite și în anul nou și încă în alți mulți tot binele și toată fericirea de la bunul Dumnezeu, peren al preastimatei domniei voastre profund reveritor.

Viena, 31 decembre 1868.

Dr. Gregoriu Silași
Vicerector

P.S. Alătur copia dorită. Dr. G.S.

[B.A.R., Mss. rom., nr. 1002, f. 187-190v; Platon, Russu, op.cit., p. 52-54].

¹ Adnotarea lui Barițiu: „Răsp. 15 febr. Despre cei 50 f. Audiențe la Beust și Biegeleben”.

XIV

Cluj, 12 martie 1874

Preastimate doamne

În noua mea vocațiune de profesor al limbei și literaturii rom. la universitatea de aici și oficiul mă îndatorește și anima mă trage cu desclintită predilecțiune a mă ocupa de istoria limbei și literaturii noastre la a cărei conscriere acum în al doilea an adun și combin datele cu toată posibila diligență. Ba pot zice că preambulum operei tractator despre originea d[aco]-românei (până la sec. V d. Cr.) cum și cele două epoci prime ale limbei d[aco]-române ca atari și ale literaturii ei (secl. V-XV și secl. XV-1780) le și am binișor schițate și puse pe papir.

În cadrul epocelor memorate va avea să cuprindă loc și tractatul despre dialectul nostru m[acedo?!]-român¹. Acest tratat cu oarecari adause îndrăsnesc prin aceste a vi-l trâmite cu acea rugare să nu prejetați – de-l veți afla acomodat – a-i dare (!) loc în columnele prețuitei *Transilvania*. Scopul publicării tractatului îl espusăi în fruntea lui. Ci mai am și un alt motiv. În despărțământul X al „Asociațiunei noastre transilv.” provocai adecă membrii să se înscrie în vreuna din cele trei secțiuni

științifice ale lăudatei „Asociațiuni”, io însumi înscriindu-mă în secțiunea filologică. Ca provocator am așadar să dau exemplul bun și cu fapta.

De sine se înțelege că nu pot și nu voi niciodată să-mi arog în de aceste una atare perfecțiune cât să nu vă conced, preastimate domnule, dreptul ce vă compețiște ca unui veteran laborator în vinia (!?) româniei și a literaturii ei de a face la tratul meu oserbațiunile convenite sau a și arunca în foc operatul găsindu-l neapt.

Perseverând cu destinsă venerațiune al preastimatei dvoastre plecat serv.

Cluj, 12/3 1874

Dr. Gregoriu Silași
prof. de universit.

P.S. În cas de publicare, tratatul s-ar mai continua încă cam pre atâta.

[B.A.R., Mss. rom., nr. 1002, f. 191-191v].

¹ A apărut în „Transilvania”, VII, nr. 8, p. 89-92; nr. 9, p. 101-103; nr. 10, p. 113-115; nr. 12, p. 137-140; nr. 14, p. 161-164; nr. 15, p. 173-175 sub titlul *Studiu asupra dialectului macedo-român paralel cu cel daco-român*.

XV

Cluj, 6 mai 1874

Preastimate doamne!

La prețuita-ți epistolă numai acum sum în stare de a răspunde. Morbul bubatului mă dețin două săptămâne în pat din care numai alaltăeri mă rădica. Într-aceea în afacerea nefericitului protopop Ioan Turcu umblasem încă înainte de aceea și vorbisem cu un oficial român de la comitat unde a fost memoratul protopop judecat, legat de stâlp și ăstimp espus la tot soiul de batjocuri din partea plebei orășenești ca să cerce dacă se mai găsesc ori ba pre acolo acte din 1848? Îndată ce cunoscutul meu va înstrăina în respectul acesta în cazul afirmativ voi și cere licență de la vicecomitele ca să pot scoate și folosi actele respective din arhivul comitatului și așa în răstimp, sau termin de una săptămână sper a-ți putea scrie în cauza aceasta ceva sigur. Altmintre din matriculele parohiei gr. c. de aici scosăi ziua justițiariei sau mai drept grăind nejustițiarăi amintitului protopop (23 octobrie 1848) depreună cu alți vreo 26 inși cari în răstimpul de la octobrie 1848 până în aprilie 1849 parte fură spânziurați, parte împușcați în așanumitul „fellegvár”, între ei câțiva preoți și clerici.

Cu o cale-mi iau libertate de a alătura din studiul asupra dialectului m[acedo]român, încă câteva filiere manuscript. Cu vreo 4-5 filere afară de ceste prezenți cari peste una săptămână încă se vor speda voi termina micul și neînsemnatul meu operat pentru a cărui publicare primește te rog cea mai cordială mulțămă de la al preastimat d-tale adânc reveritor¹.

Cluj, în 6 mai 1874

Dr. Gregoriu Silași

[B.A.R., Mss. rom., nr. 1002, f. 192-193].

¹ Adnotarea lui Barițiu: „Grig. Silași, profes.; colecta (!) numai după reîntoarcerea mea din București în 26 mai. R. 1 iunie în T-nia. Protop. Turcu spânzurat în 23 octobrie 1848.”

XVI

Cluj, 20 iunie 1874

Preastimate doamne

Grăbesc a trâmăite aici alăturat capătul tractatului meu despre dialectul m[acedo]român pentru a cărui publicare te rog acceptă mulțămă mea cea mai fierbinte.

Știu că aștepți cu nerăbdare datele relative la fericitul protopop Turcu. Crede-mă preastimate doamne că n-am lipsit a mișca toate petrele numai să ajung la obiectul căutat și dorit. Se pare însă că

cererea mea va fi deșiată deoarece un oficial mă informă că acea parte a actelor din anii 1848-9 ar fi fost secestrată de guvernul absolutistic și Dumnezeu știe încărău transportată. Cu toate acestea n-am desperat încă de tot. Un alt oficial îmi promise că va scruta prin podurile și celariile edificiului comitatens unde sunt depuse acte din anii și dieceniiile trecute. Într-aceea mă adresai către ficele și familiarii lădatului protopop cari-mi promiseră că vor culege și vor însemna tot ce vor ști sigur despre tragica lui fine.

Cu una cale nu-mi vei lua în nume de rău umilita rugare să binevoiești a dispune să mi să trămită pre lângă recepere poștală a prețului câte/ un exemplar din cărțile anunțate în nr. ultim al *Transilvaniei* și depuse și la redacțiunea acestei spre vânziare. Nu puteți avea închipuire ce anevoie-mi pot câștiga cărțile rom. de cari am atâta lipsă la cursul literaturii. Librariul meu de aici în dar scrise la București și Săbii de repețate ori. Librarii de acolo nice că-i dădu răspuns. Îmi procură câteva anu, știți de unde? Din Lipsca și Berlin fiind din tâmplare anunțate în niște cataloage anticarii. Țst timp mă adresai eu însumi cătră librăria Spreer din Săbii. Nice vorbă să-mi răspundă. Tare m-ați deoblega, preastimate doamne, când concedându-ți multifariile ocupațiuni n-ai prejeta a-mi da oarecari inviațiuni ca pre ce cale mi-aș putea și io procura produsele literaturii noastre în timp scurt și în mod sigur și convenitor?

Perseverând cu totul respectul al prea. stim. d-tale pururea reveritor²/
Cluj, în 20 iuniu 1874.

Dr. Greg. Silași
profes. de universit.

[B.A.R., Mss. rom., nr. 1002, f. 194-195v].

¹ Lista la capitoul sau rubrica *Anunț literar* din „Transilvania”, VII, an? nr. 12, p. 148. Operele erau recomandate tuturor acelor care se ocupau cu istoria și cultura națională și afacerile politice ale românilor. Eliade spune mult românilor în scrierile sale, dar a exagerat chestiunile religioase pe care nu le știe. Este recomandat și Catalogul lui Iarcu, minus unele greșeli.

² Adnotarea lui Bariț: „1874. Grig. Silași. Cluj, 20 iun. Răsp. 1 iuliu. Tarife egvilibri. Tăutu Lazăr. 1,80 și 4,40 = 7,20”.

XVII

Cluj, 15 septembrie 1874

Preastimate doamne!

În ultima prețuita epistolă avuși rara bunătate de a-mi promite tot sucursul posibil întru a-mi procura cărțile românești necesare pre cari prin librării de aici în deșiert mi-le comandasem în decurs de un an și jumătate de repețate ori. Iată că io și grăbesc a mă folosi de acea binevoitoare promisiune și deși știu cât de multe și mari ocupațiuni vă consumă timpul petrecerii la București totuși necesitat îndrăsnesc și io a te mai incomoda în respectul amintit.

De astă dată aș avea lipsă de următoarele opuri cari nu prejetarâți fiind la fața locului a dispune să mi se trămită pre lângă recepere poștală a prețului. Anume:

M. Kogălniceanu, *Cronicele românilor*: edit. II; I. Eliade, *Curierul de ambe secse*, toate cursurile: *Analile Societăței academice rom.*, toate de la început. *Dicționarul și Glosariul* academice cât a eșit; *Principele Neagoe Basarab*, *Învățături relig-morale și politice pentru fiiu-so Teod.*, București, 1843, [B.P. Hașdeu *Tratatul Neagoe Basarab despre arta militară* (de nu cumva e tot un op cu cel de sus și de a eșit separat); V. A. Urechia, *Despre literatura desfrânată ce se încearcă a se introduce la români*. *Despre elocenția română* (oratorii Barbu Catargiu, Cogălniceanu, Brăteanu etc), *Despre cronicarii români*. *Despre clasicism și romanticism în poezie* (sau așa ceva se intitula una broșură), Anton Pan, *Proverburi*, Buc., 1853; Ispirescu, *Legende sau basme rom.*, Buc., 1872; Baronzi, *Limba rom. în literatura tradițională* (sau așa ceva e titlul unui tratat mai proaspăt).

Cu una cale mă încumet a vă atrage atențiunea asupra opului manuscript *Historia Valachorum* scrisă pre la mijlocul secolului espirat de preotul reform. din M. Igeu, Petru Bod, care op se citează cum se știe nu odată de cei ce ne tractă istoria fie scriitori români fie neromâni. Manuscriptul lui Bod

se află aici într-un exemplar în Colecțiunea Keményiană a „Museului Transilvan”, într-altul în biblioteca colegiului unitarilor care se zice a fi originalul. Avui ocaziune de a le vedea amândouă ci numai prin trecăt. Dar și așa mi se păru opul într-adevăr interesant pentru noi ales pentru varii datine străvechi rom. și cu preferință pentru istoria unirei băsericești a românilor ciscarpatini în care privință laudatul op cuprinde multe date de moment superioare. Adevărat că autoriul ca reformat se uită din perspectivă reformată. Dară togmai aceasta e bine ca să se auză et altera pars. Nu cumva ar fi Societatea noastre academică aplecată să-l editeze?

Adunarea de la Deva¹ decurse în deplină armonie spre bucuria tuturor celor buni. Ne temeam și noi. Ne temeam și noi de temerile esprese în ultima-ți epistolă prețuită mai ales că corifeii cabalelor erau de față și ne și pregătisem a preîntâmpina deturnarea orcanului. Într-aceea partea alaltă, cum se pare, își număra legiunarii și se află inferioară și așa lasă cursa neconturbată, naturală și națională lucrului.

Rugându-mă de iertare pentru incomodarea ce-ți fac perseverez cu distinsă stimă al preastim. d-tale sincer reveritor².

Dr. Gregoriu Silași profes. de universit.

[B.A.R., Mss. rom., nr. 1002, f. 194-198v.]

¹ Despre Adunarea Astei vezi „Transilvania”, VII, an? nr. 17-18, p. 197-204; nr. 19, p. 221-227; nr. 20, p. 233-236.

² Adnotarea lui Barițiu: „Răsp.: 19 oct. Dicționar glossar. 40. Anale 1,1/69, 1/73, 1/74 – 5 lei; 1 mostră; Cathalog 65 gratis: 1 Legende. Snoave – 60 bani. 1. Dezb. Gen. 64-5; 1 ex. Cunius (!) de aici”.

XVIII

Cluj, 5 decembrie 1874

Preastimate doamne!

Îmi iau libertate de a vă trimite aici alăturat jumătate din disertațiunea mea ținută la adunarea din Deva despre însemnătatea literaturii române tradiționale. Împregiurările, pre lângă tot propusul și toată voința nu-mi conceseră să o amplific și purisez. Cred însă că între culegătorii *Transilvaniei* vor fi și cunosători de limbă rom., apoi corecturile unele nu-s de tot neligibile. Cealaltă jumătate va urma cel mult pre 23-24 diecembre.

Cu bucurie v-am primit și cetit ca totdeauna prețiuitele epistole din 19 octobrie și 30 nov. a.c. Credeți-mă cel puțin de douăzeci de ori fu provocat din parte-mi oficialul judecătoresc Ioan Șiuļuțu, ginere al fericitului protopop Turcu, ca să-mi culeagă din gura nevastei și cumnatelor sale date autentice despre catastrofă și moartea socru-so. Totdeauna-mi promite niceodată însă nu-și ținu cuvântul încât însumi mă mir de atâta nepăsare a lui. Vă promit deci că nu voi mai aștepta după promisiunea memoratului domn ci numaidecât mă voi apuca a însemna împărtășiri din gura martorilor ochiulați: Lazăr Baldi carele văzuse pre Turcu legat de stâlp și batjocurit de plebea urbană, L. Vaida și desclinit preotul din Cluș-Monasteriu care petrecu pe Turcu ca sufleteriu până la locul pierzării și-mi spusă și ziua morții lui (23 octombrie 1848). De azi în opt zile veți accepta primele împărtășiri din cele ce le voi fi aflat.

Afacerea cu Istoria scrisă de P. Bod și cu Hașdeu stă așa că io adevărat despre acea istorie scriam numai din scrierile lui Cipariu. Dară astă vară conducând io pre d. Hașdeu prin toate arhivele de aici d.sa dete preste dânsa în colecțiunea Keményiană și mă provocă să mă folosesc de acea istorie să o fac cunoscută ca unul pre carele mai mult m-ar interesa. Mai târziu zise că ar decopia-o și pentru sine de i-aș câștiga vreun studinte. Imi zise însă numai cam doară. Într-aceea io căpătai notiție despre un alt exemplar, doară originalul, aflător în biblioteca colegiului unitarian de aici, despre care exemplar d. Hașdeu cărui io i-am ajutat cu cea mai sinceră frăție și la decopiarea de documente, nu știa nemica. Asta mă făcuse a vă scrie și a îmbia academia ca să editeze acel opșior nu neinteresant. Așa cred că procedura mea nu involvă ceva nelealitate.

Știți că lui Popasu și aceea i s-a crestat de culpă că oarecând a stat în relațiuni bune cu prea stim. d-voastră?! O auzii cu urechile mele din gura unui bărbat magiar competente. Altcum moral e că drepturi băsericești fără drepturi politice sunt numai ceea ce zice proverbul românesc că „sai rău din părau, că-i mai rău fără de rău”. Pentru aceea cei ce câștigă drepturi băsericești cu sacrificarea drepturilor națiunii politice nu merită apoteoze. Asta e convingerea și predica mea de vreo șapte ani și durere azi se constată ca adevărată. Statutul organic fără drepturi politice recunoscute națiunii rom. e păpușărie în mâna celor potinți politicește. Dar încă dacă acei potinți n-ar fi în perplesități finanțiale și altele, încă atunci cum i-ar juca pre frații gr.or.!

De amenințarea clerului gr. c. român că i se va subtrage subvențiunea nu am auzât. Dar am auzit din gura unei foarte înalte persoane băsericești că clerului nostru i se promet toate emolumentele materiale numai să tacă, să nu facă larmă. Așiadară iarăși confirmarea convingerei mele de mai sus: „Vă dăm toate numai drepturi politice nu reclamați (subînțelege „că cu aceste vă știm noi apoi scoate din mâni tot ce v-am dat pentru moment”).

Ați văzut că „Hon” și după el „Kelet” în câțiva numeri după olaltă pre toți moldovanii de la vodă până la agricultori, îi face ciangăi romanisați? Apoi cu câte injurii aruncate în fața românilor! Oare jurnalistica din România are notiție despre atari proceduri?

Perseverez în tot respectul al prea stim. d-tale pururea venerator¹.

Dr. Greg.Silași m.p.

[B.A.R., Mss. Rom., nr. 1002, f. 199-200v.]

¹ Adnotarea lui Barițiu: „Lecta în 5 ian. 1875 după reînt. mea de la Bucur”.

XVIII

Cluj, în ajunul Crăciunului 1874

Preastimate doamne!

Jumătatea a doua din disertațiunea ce o ținui la adunarea din Deva asupra „însemnătății literaturii rom. tradiționale”, am onoare a vi-o trămite aice alăturată.

Totodată vă espedez și câteva date despre orele ultime ale vieții protopopului Vas. Turcu și a tribunilor Bătrăneanu și Simoniș¹ esecutați la 1848 în Cluș. Puține putui aduna și aceste încă nu de la membrii familiei repausatului protopop cari și până astăzi tot numai cu vorba și cu promisiunea goală mă țin și mă mână de pre o zi pre alta. Sentința judecătorească cu actele mi se spune că ar fi nemicit-o mădulării judeciului sau tribunalului de sânge înșiși când văzură steaua revoluțiunii magiare apunând ca nu cumva pentru atari judecate să ajungă ei înșiși pre furci. Cu toate aste mai făcui una încercare, doară doară s-ar afla, despre ce nu voi lipsi a vă reporta cât de curând.

Io pre aci propusăi confrăților români să ne cugetăm de cu bun timp asupra viitoarelor alegeri dietale și așa facem apel nominativ² pentru conchiemarea unei conferințe la Alba Iulia pre 15 febr. Care apel până acum se poate lăți și ceti. Conchiemarea definitivă, după părerea românilor clușiani, ar fi bine să o faceți preastimata d-voastră. Barem de i-ar succede conferinței a decide și înscena o ținută mai demnă și mai folositoare pentru româtimea transilvană decum fuse cea de la ultimele alegeri dietale.

După cari poftindu-vă sărbători fericite cum și „la anul și la mulți ani” în deplină sănătate și fericire perseverez cu tot respectul al preastim. d-voastră etern reveritor.

Dr. Gregoriu Silași
Prof. de universit.

[B.A.R., Mss. rom., nr. 1002, f. 201-202v.]

¹ Semnate cu pseudonimul Sălăușeanu, datele apar în „Transilvania”, VIII, 1875, nr. 3, p. 30-31.

² Despre apel vezi G.B., V, București, 1981, p. 244.

XIX

Cluj, 24 aprilie 1875

Onorabilă Redacțiune!

Grăbesc a trimite alăturatul tractat pentru *Transilv. Binevoîți*, aflându-l de interes, a-i da loc în columnele *Transilvaniei*¹. În acest cas va urma un *Vocabular* de vreo 2-3 coale.

Perseverând cu distinsă onoare al onorab. Redacțiuni plecat șierb
Cluș, 24/4. 875

Dr. Silași, m.p.

[B.A.R., Mss. rom., nr. 1002, f. 203].

¹Vezi *Psaltirea calviniano-română versificată* în „Transilvania”, VIII, an? nr. 12, p. 141-145; nr. 13, p. 151-153; nr. 14, p. 160-163.

XX

Onorabilă Redacțiune

După ce trimisii partea primă din noul meu tratat despre *Psaltirea calv. rom*¹, grăbesc a trimite și partea ultimă, vocabulariul de cuvinte mai arcaice.

La care nu mai am alta de adaus decât în presara sântului Georgiu dorința ce o are în mine împreună toată românimea ca bunul Dumnezeu să custe (?) pre preastim. redactoru al *Transilvaniei* încă în mulți mulți fericiți ani!

Perseverând cu distins respect al onorab. Redacțiuni plecat serv.
Cluș, 2/5. 875

Dr. Silași

[B.A.R., Mss. rom., nr. 1002, f. 204]

¹Vezi nota 1 de la Scrisoarea XIX.

XXI

Cluj, 13 ianuarie 1877

Preonorată Redacțiune

Cu distint respect mai trimit din tractatul meu *Românul în poezia poporală* câteva filere spre publicare în *Transilvania*¹. Tractatul e demult gata. Cu copiarea lui însă avui și mai am și astăzi necas. Dară în 10-15 zile cred că voi putea trimite și restul.

Poftind preastimatului domn redactor și celorlalți membri ai redacțiunei „la anul și la mulți ani fericiți” perseverez al prea onor. Redacțiuni sincer reveritor.

Cluș, în 2 mai 1875

Dr. Greg.

Silași m.p. prof.

[B.A.R., Mss. rom., nr. 1002, f. 205].

¹Vezi „Transilvania”, IX, 1876, nr. 18-23; X, 1877, nr. 4-18.

XXII

Cluj, 8 martie 1877

Preonorată Redacțiune

Mai trimit 8 coale manuscript din *Românul în poezia sa poporală*¹. Retează încă din întregul tractat la 14 coale scrise cari încă le voi trimite la timp ca să nu se mai întrerupă publicarea tractatului. Până la tipărirea ăstora trimise acum poate să mai revăz și coreg una alta într-însele. Cer scuse căci manuscriptul e cam cu corecture. Dară purisatorii mei îmi descoperiră lucrul în mod mai rău și mai nelegibil decum e impurul meu original. Sper că pe scrisoarea mea va putea merge fără greutate un culegător brașiovan despre cari cred că nu va fi niceunul care să nu știe ceva românește.

Mulțămindu-vă din animă pentru îmbărbătarea ce mi-o faceți mai de curând în *Gaz. Trans.*². perseverez cu distinsă onoare al on. Redacțiuni pururea referitor³

Cluș în 8/III 1877

Dr. Greg. Silași

[*B.A.R., Mss. rom., nr. 1002, f. 206-207*].

¹ Vezi nota 1 de la scrisoarea XXI. Într-adevăr, studiul a apărut cu o întrerupere destul de mare, în sensul că unele părți au apărut în nr. 18-23 din 1876, iar celelalte în nr. 4-18 din 1877.

² În „Gazeta Transilvaniei”, XL, 1877, nr. 25 Grigore Silași este omagiat pentru activitatea Societății „Julia”. El a insuflat și insuflă curaj și inițiativă printre tinerii studioși români ce-și cultivă și-și profesază spiritul național. Acest merit este cu atât mai mare cu cât mulți tineri veniți din gimnaziile ungurești și deveniți studenți la Universitatea maghiară de stat nu știau să vorbească corect în română iar corespondențele le scriau de obicei în maghiară.

³ Adnotarea lui Barițiu „1877. Dr. Gr. Silași. Cluș, 8/III. R. 22 mai”.

XXIII

Cluj, 21 mai 1877

Preastimată redacțiune

Grăbesc a mai trimite cu tot respectul din tractatul meu *Românul în poezia* ș.a. câteva coale. Restanțele șapte coale vor urma la timpul său de cu bun timp.

Rog umilit pre preastim. d. redactor al *Transilvaniei* ca pre membru al „Societății acad. Rom.” să nu prețete a mă înștiința prin una carte de corespondență oarea „Societatea acad. rom.” între împregiurările critice de față ținea-va ăst an șiedințe anuale. Un prea bun cunoscut al meu ar vrea să concure cu ceva și la cas afirmativ s-ar grăbi cu purisarea elaboratului.

Perseverând cu distint respect al preastim. redacțiuni stimător

Cluș 21/V 1877

Dr. Greg. Silași

[*B.A.R., Mss. rom., nr. 1002, f. 209*].

XXIV

Cluj, 31 mai 1877

Preastimate domn!

Îți mulțănesc din animă atât pentru încunoștințierea cum că adunarea generală a *Asociațiunii* noastre se va ținea și ăst timp cât și pentru epistola-ți precedentă în carea binevoiți a-ți manifesta față de mine cu atâta sinceră bunăvoință părerea despre încurcăturile actuale iară în special despre colectarea de ajutoare pecuniare și altele pe seama confrăților din România răniți în lupta pentru esistența statului lor.

Iartă-mă însă să-ți spun că io întrebasem despre *Societatea acad. rom.* care dânsa între gravele cercustări de azi întruni-se-va în sesiunea sa ordinară actuală sau va fi amânat lucrul pe anul venitor doară mai păciuit? Cineva s-ar prepara cu un operat științific pe carele în cazul afirmativ l-ar purisa numaidecât ca acesta pe termenul prefipt să poată fi spedit și să ajungă în București. La din contra ar mai amâna purisarea pentru ca eventual să mai poată corege și adăuga câteva ceva la cestionatul operat. Te rog dară de nou cu tot respectul binevoiește în vreuna oră liberă a-mi răspunde de două-trei șire la întrebarea aceasta.

Ce se ține de colecta pentru oștenii rom. răniți ziarele locale mag. de aici îți vor fi spus jó (!) că români de aici deodată cu patriotica, umana și româneasca d-tale inițiativă în *Gaz. Trans.* făcuse jó (!) pași în aceeași direcțiune¹. Se înființiasă un comitet în frunte cu zeloasa d-na Maria Ilieșiu n. Sândor și se luase alte măsuri preparative. Alaltăieri însă lăudata d-nă se deșteptă cu una citațiune la poliția locală unde i se ceti una ordinațiune ministerială carea întrezăce înființarea de atari comitete nu însă și colectarea de ajutoare prin persoane singurite. Cum înțelesei memorata doamnă ceru ordinațiunea minist. în copie spre a se ști orienta. Până acum însă nu i se dete ci numai i se promise

cam cu gura jumătate. Într-aceea comitetul apucase a spedi una sumă de apeluri către românii din toate regiunile Clușii și rezultatul promite acum a fi cu mult mai îmbucurător de-ar fi fost poate fără acel interdict. Mi se spune că mai mulți bărbați tineri se conștiau să lucreze într-acolo ca dintre cei mai cu avere nimene să nu contribuiească mai puțin de un # iară secul frumos șiarpie (!) ș.c.l. Acest mod vor clușianii rom. să răspundă la invectivele pre cât nesocotite, pre atât și eronate ale lui *Kelet*². Junimea de aici însuflețită își arată reverința prin una deputațiune numeroasă d-nei Ilieșiu pentru afrontul suferit în cauza aceasta putem zice mai mult umanitară decât națională. Iară primarul Simon Elek se nevoi a netezi lucrul corectând în persoană azi pre des memorata d-nă și ascriind faptul de a cita pre una doamnă onorabilă și de toți stimată înaintea poliției numai prostiei urbei.

Dealtminte precum auzii de aici se trimiseră rapoarte despre aceasta și la ziare străine germane ș.a., ceea ce ar fi [de] dorit să se facă în toate cestiunile ca lumea Europei civilisate încă să ne cunoască păsurile după informațiuni genuine iară nu după întortocări jurnaliste judano-renegate.

Perseverând cu distint respect al d-tale pururea stimător.

Cluș în 31 mai 1877

Dr. Greg. Silași m.p.prof.

[B.A.R., Mss. rom., nr. 1002, f. 210-211].

¹ Despre comitetele de ajutorare a răniților Războiului de Independență a României ca și despre interzicerea lor de către guvernul maghiar cu concesiunea ca inițiativa să fie preluată de cetățeni ca persoane particulare, vezi G.B., V, p. 248-258.

² Atacurile dure împotriva comitetelor românești din Transilvania care au ajutat răniții unei armate străine care, odată vindecați, vor putea ataca nu numai Turcia, dar și Ungaria, în nr. 116 din „Kelet”. Atacul din „Kelet” a fost la rândul lui combătut de „Telegraful român”, XXV, 1877, nr. 38. Ziarul român a afirmat că atacurile furibunde și tendențioase din „Kelet” erau menite să justifice și să pregătească atmosfera pentru luarea unor măsuri de represiune și de intimidare a românilor din Transilvania în momentul în care frații lor de peste Carpați luptau pentru independența României.

XXV

Cluj, 8 iulie 1877

Preonorată redacțiune!

Grăbesc a trimite încă 41/2 coale mss. din tractatul meu „Românul în poezia sa populară”.

Restanțele 5 coale vor urma poimâne.

Perseverez cu distint respect al on. Redacțiuni stimător.

Cluș în 8/VII 1877

Dr. Gr. Silași

prof.

[B.A.R., Mss. rom., nr. 1002, f. 212].

XXVI

Preastimată redacțiune!

Cu cel mai distint respect trimite aici alăturata restul din manuscrisul „Românul în poezia populară”¹, perseverând al pr. stim. Redacțiuni reveritor².

Cluș, în 11 iuliu 1877

Dr. Greg.

Silași prof.

[B.A.R., Mss. rom., nr. 1002, f. 213]

¹ Vezi nota 1 de la Scrisorile XXI și XXII.

² Adnotarea lui Barițiu: „1877. Greg. Silași. Cluș, 11 iul. Primit 15”.

XXVII

Cluj, 7 septembrie 1877

Preastimate doamne!

Din nr. ultim al *Gazetei Tr.* văz că te afli în București la sesiunea anuală a „Societății acad. rom.” și iată că nice acolo nu-ți dau pace ci îndrăsnesc a te incomoda cu una rugare umilită în favoarea unui bun confrate al nostru.

Acesta e căpitanul c.r. *Lucian Câmpian* de naștere din Teleiu, distr. Năsăudului, carele între împregiurări ar dori și voi a trece în armata României.

Numitul căpitan e de present de cl. I în regimentul Regelui Țărilor de Jos nr. 64. Are șierbițiu militar de 29 ani dintre care 23 ca ofițir, 2 ani de campanie, poartă pe piept medalia capitulațiunei secunde, are decret recunoscător de la Maiestatea sa împăratul și regele Francisc Josef I pentru bravura și șierbițiile sale făcute la Königratz. De curând făcu esamenele teoretice și practice pentru înaintare în ordul ofițirilor stabali (maior etc.). La cari toate se adaugă laudele superiorilor prin carile și și altminte prin opiniunea publică din armată e recunoscut ca oștean din creștet până în tălpi, născut și crescut de oștean în care respect e unanimă opiniunea între camarazii săi. Și io mai fac încă un adaus: e român din cei căutați pe sprânceană, zelos uneori până la esces (am putea zice) [...] membru de mai mulți ani încoace al „Asociațiunei rom. Transilvn.” scl.

Fratele Câmpian vrând a trece în armata rom. pune trei condițiuni: 1. să i se recunoască anii de șierbițiu militar pentru pensiune și celelalte; 2. banii de călătorie până la locul destinațiunei sale în România; 3. reflectare (după puțință) la aceea că dânsu e acum și în armata austro-ungară pe punctul de a înainta între ofițirii stabali.

Iacă dară în ce-mi stă prea plecata rugare: să binevoiți a sonda prin cineva la măritul ministeriu de resbel al României ca întrucât ar putea memoratul amic al meu sub condițiunile preînfireate ajunge la ținta dorinței sale. Firește că el, în cas de prospect favorabil, mai întâi ar abzice aici și după aceea și-ar subșterne recursul împreună cu toate documentele despre calitățile lui preamintite. În acest aspect rog cu distinct respect și pre meritatul veteran al literaturii noastre, preastim. d. A.T. Laurian pentru intercesiune cărui fiți buni a-i spune din partea puținătății mele cele mai profunde închinățiuni. Prin căpitanul cestionat oastea României ar face un câștig real. El e recunoscut ca model de oștean și ofițir în toată armata din părțile acestea. Un singur defect are: ar vrea să facă preste noapte din toți românii tot atâți oameni ai onoarei și eroi.

Așteptându-vă răspunsul binevoitor perseverez cu cel mai distinct respect al pr.stim. d-tale pururea reveritor²

Dr. Silași

[B.A.R., Mss. rom., nr. 1002, f. 214-214v].

¹ Adnotarea lui Barițiu: „1877. Dr. G. Silași. Cluș, 7 sept. R. 1 nov. Coresi. Pravila n. de la Govora. Divanul 1a. Psaltirea lui Dosoftei” și adresa: „Preastimatului domn *Georgiu Barițiu* membru act. al „Societății academice române”. *București* (Romänen). francat”.

XXVIII

Cluj, 30 septembrie 1877

Preastimate doamne!

Înainte de aceasta cu vreo trei săptămâni îndrăsnisem a incomoda cu una rugare, respectiv întrebare. Epistola mea de atunci poate s-a pierdut pe poștă. De aci caut să îndrăsnesc a te incomoda de nou.

E vorba de un căpitan român din armata austro-magiară comună carele ar dori să treacă în armata României. Cestiunatul căpitan trece de cel mai bun oștean în regimentul său (Regele Țărilor de Jos nr. 64). Pre lângă calitatea de oștean de model mai întrunește și sentimentele unui prea bun și devotat român așiacât dânsu și pentru brava armată jună a României ar fi un adevărat câștig.

Respectiv ar dori: a) să i se știe anii de șierbițiu; b) deoarece a făcut esamenele de ofițiri ștabali sau de statul major să se primească de se poate în calitate de maior sau cel puțin să i se dea prospect

de a înainta curând la acel grad; c) spese de călătorie la locul destinației sale. Te asecur, preastim. d. că pre cât e de exemplar ca militar, pre atâta e și cel mai sincer și zelos în privința rom. Ca „năsăudean” și-a dat toată silința a se perfecționa în limbă și e de mai mulți ani încoace membru ordinar la institutul nostru cultural transilvan.

Fii bun drept aceea știricește la ministeriul de resbel al României dacă și în ce mod și calitate ar afla cestiunatul individ primire? Și despre rezultat nu prejeta a mă încunoștința în zilele prosime în două-trei șire.

Pre aici demonstrațiuni preste demonstrațiuni în 15 sept. foc și iluminare pentru preținsele învingeri ale turcilor la Plevna cu care ocaziune se sparseră ferestrele neiluminate ale protopopului rom. gr. c. Români la rândul lor sparseră ferestrele iluminate ale unei văduve române (!). Lucruri de tângu! În 10 septembrie despărțământul cerc. X al „Asociațiunei” înu adunare anuală la Budatele pe Câmpie. Guvernul se presentă la cea mică adunare prin un solgăbirău asistat de gendarmi, bagseama să nu facem vreuna revoltă ceea ce nu-i trecuse nimănu prin minte!

Ca unui binevoitor vechi și de mine preastimat îți descopăr că io am gata un tractat sau operat *Despre formațiunea cuvintelor în limba rom. prin derivare și compunere*. Cu purisarea și revederea lui până la concurs mă întârziasem. Acum însă v-ași putea trămite un prospect din el au l-aș putea subșterne după aceea delegațiunei. Ce ziceți la aceasta?

Perseverând cu cel mai distint respect al preastim. d-tale purure reveritor.

Dr. Silași prof.

[B.A.R., Mss. rom., nr. 1002, f. 216-217].

XXIX

Cluj, 28 noiembrie 1877

Preastimate doamne!

Îți sum dator cu un car de mulțămite. Îți mulțumesc din animă sinceră pentru tipăriturile Societăței noastre academice din carile acum de repețate ori binevoiește a-mi face prezența. Îți mulțumesc pentru denumirea mea de membru onorar al Societăței academice rom. la care act sum convins că ai fost primul motor și esoperator și care pe cât mă onoră pre atât mă deprimă întru conscrierea nemeritului meu într-una însă împintenându-mă după măsura mărginitelor mele puteri a le merita cel puțin pe venitor. Îți mulțumesc în fine atât în numele meu cât și al amicului de la oaste pentru fatigiile puse la București în afacerea lui militară. Scusă-mă te rog pentru incomoditatea cauzată cu aceasta. Știu prea bine în câte părți cu câte de toate ești ocupat. Dară ce era să fac? Amicul doria informațiuni esacte întemeiate iar io nu aveam în alt bărbat mai cunoscut și de aceea mai de încredere cătră carele să mă încumet a mă adresa în cestionata cauză – cel puțin pentru amicul meu – nu nedelicată.

Îmi pare rău că disertațiunea mea anunțată la adunarea gen. din Blaș¹ încă nu ți-o pot trămite spre publicare în *Transilvania*. Am păcatul că nu știu să fiu scurt. Disertațiunea o urzăsăm de 3-4 coale iară acum am scris 13 coale și mai restau 3-4 coale până să fie materia ce tratează terminată. Promit însă că favorindu-mă sănătatea până în ianuar 1878 voi fi finit-o și poleit-o întru atâta cât să-ți pot spedi spre publicare măcar una parte bună din ea dacă nu toată deodată. Ast mod cel puțin se va publica în același curs anual al *Transilvaniei*.

Îți promit și mai mult dară nu ca să-ți dau puțin ci că voi să-mi țiu promisiunea sub cestiunea vieții și sănătății favoritorii. Din tractatul meu întârziat de la concursul academiei despre *Formarea cuvintelor în limba rom. prin derivare și compunere* aș putea în 15 coale șierbi *Transilvaniei* dacă materia o ai cugeta aptă pentru columnele dânsi. Partea specială s-ar putea apoi tipări în foaia „Asociațiunei” după oarecare întrerumpere pentru ca publicul *Transilvaniei* să nu ieie cumva în nume de rău de-l regulăm tot cu lucruri seci filologice.

Adevărat că aș dori și însumi să pot mai întâi citi operatul meu în secțiunea filologică a „Asociațiunei”. Debunăseamă aș primi prea bucuros nu una indigitare folositoare din partea membrilor secțiunei. E întrebare însă când vom fi în stare a ne constitui în cea secțiune? La adunarea

gen. din 5-6 aug. ne înscrisem în secțiunea din vorbă numai 2 inși cu președintele 3. Mai lipsesc drept aceea patru membri. D-voastră cu secțiunea istorică, de-mi aduc bine aminte, încă nu sunteți în acest respect mai de invidiat. Ar fi dară de dorit ca spre a ajunge odată la mult dorita ținută să se facă în afacerea subversantă un apel pe calea publicității ori provocări de-a dreptul îndreptate bărbaților noștri cunoscuți ca specialiști ori altceva de așa. Inițiativa ar competi doară ilustrului nostru președinte și prestatim d-tale spre care scop ar fi bine să vă puneți cât mai curând în conțielegere.

După mulțămite și alalte încă un rugământ. Nu prejeta a adresa alăturata epistolă d-lui Grg. Misail, literatoriului nostru. Io nu-i știu ubicațiunea. Altmintre în cauza pentru care-l recer îndrăsnesc a te ruga și pre preastim. d-ta. Iac-o.

Urbea Cluș face una fundațiune de 1600 fl. anuali pentru premiarea de operate concursuale ce le-ar elabora studenții acestei universități. Io încă pusăi acum de trei ori tema din sfera literaturii rom: *A kotnári tudományegyetem és a többi XVI-XVIII századbéli román tanintézetek állapota s befolyásuk a rom. irodalomra*. Ast timp sosi un operat în carele bietul tânăr debunăseamă român (cum se poate găci din căsnita-i limbă mag.) se estinse prea mult și prea cu zel românesc înfocat asupra istoriei noastre naționale. Premiul nu i-l recunoscu nice io ca censor dară-i lăudai multe părți bune și diligența întru scrutare. Însă celălalt censor Lud. Felmeri prof. de pedagogie, un secui studiat la Sarospatak, scrise una recensiuone cu peană întinsă în fierea urei naționale și plină de invective contra a tot ce este românesc în istorie culminând întru a nega existența atinsei universități din Cotnari. Așiadară îmi atacă chiar tema. Sum dară angagiat a mă apăra în vreuna foaie periodică magiară. Io amintii acea universitate abia proiectată și doară și mai abia începută numai ca un semn de mișcământ cultural din partea românilor pe acele timpuri „dară Iuda cel fărădelege n-a vrut să înțielegă”. Despre dânsa stă una fugitivă memorare în „Pumnul”, *Lepturar*, A. IV p. 1 pg. 124. Afară de aceea încă fiind la Viena citisem despre ea în *Traian* un estras din Ioan Sommer, *De Iacobo Despota Moldaviae Vajvoda, Wittembergae 158*. Însă opul acesta, liber unicissimus, în bibliotecile de aici nu se află. Mi-ar fi dară foarte binevenite nescari îndigetări privitoare la istoria și organizarea internă a acelei universități cum și a școalelor superioare înființate de Alesandru cel Bun al Moldavei la 1430 și de Vas. Lupu la 1632 și a școalelor parochialo-sinodale întemeiate de Șerban Cantacuzeanu și Duca /la finele secolului al XVII. Despre cari altcum cunosc cronicarii rom. și scrierea lui Misail „Epoca” lui V. Lupu și Mat. Basarab. Tot așa despre școalele începătoare rom. din Transilvania de prin memoratele secle despre cari nu mă îndoiesc că ai citit prin cele legiuri transilvane compilatele și aprobatale neasemănat mai multe decât mine. Deci nu prejeta, te rog, a-mi sta în acest respect într-ajutor precăt îți vor concede numeroasele ocupațiuni.

Perseverând cu distint respect al prea stîm. d-tale pururea reveritor.

Dr. Greg. Silași prof.

[B.A.R., Mss. rom., nr. 1002, f. 218-219ff]

¹Despre Adunarea generală a Astei ținută la Blaj vezi „Transilvania”, X, 1877, nr. 17, p. 193-195; nr. 18, p. 205-210; nr. 19, p. 217-222. Grigore Silași și-a anunțat dizertația cu titlul *Characterul și necesitatea dezvoltării lui pedagogice*, iar Artemiu Publiu Alessi dizertația *Despre omul fosil sau preistoric*. Adunarea generală, sub motiv că are multe afaceri de rezolvat, le-a amănat pe amândouă cu recomandarea că dacă nu vor putea fi citite în plen să fie publicate în „Transilvania”. La aceeași Adunare Grigore Silași a fost ales notar și membru în Secțiunea filologică a Astei împreună cu I. M. Moldovan, președinte al Secției fiind Timotei Cipariu.

XXX

Cluj, 4 martie 1878

Onorată redacțiune!

Societatea rom. de lectură Iulia e a tinerimei noastre de la universitate iară *Societatea rom. de lectură* fără epitet vulgo „casina română” e a noastră a bătrânilor rom. din Cluș. Aceasta ultima e prenumerată la *Observ.* chiar prin mine care trâmisei deodată 7 prenumerațiune anume: pentru Societ.

Rom. de lect., L. Vaida, I. Petran, Iul. Coroianu avocați, Silași prof., Ios. Rusu telegraf, Laz. Baldi privat. *Societății Iulia* de bună seamă-l spediți gratis.

Altcum din incidentele acesta iaca vă alătur una scurtă notiție fugitivă despre societățile române culturale din Cluș. De veți afla cu cale înserați-o între varietățile *Observatoriului*.

Perseverând al On. Redacțiunii reveritor¹.

Dr. Silași prof.

[*B.A.R., Mss. rom., nr. 1002, f. 220*].

¹ Adnotarea lui Barițiu: „1878. Dr. G. Silași, Cluș, 4/III” și adresa: „Onoratei redacțiunii *Observatorului*. Nagy Szeben (Erdély ország). franco”.

XXXI

Cluj, 11 septembrie 1879

Preastimate doamne!

Înainte de toate primește sincerele mele fericități căci te mântuiși de nou de una din numeroasele șicanări cărora ai fost și ești espus în bărbăteasca luptă pentru drepturile neprescriptibile ale amatei noastre națiuni. Oare însă până când atâte batjocure, nedreptățiri și maltractări de tot soiul?! Din alăturata epistolă¹ a colegului meu profesor de botanică la universitatea de aici dr. Aug. Kanitz vei binevoi a vedea că dânsul are gata de tipar un op foarte interesant și fundamental cu privire la Flora României. El s-a declarat ocazionalmente și io încă l-am îndemnat să-l publice în limba rom. Însă cum, prin ce mijloace și cu ale cui spese? Io l-am îndereptat la Academia rom. și Delegațiunei academice i-am și scris în afacerea aceasta cu datul de azi. Kanitz înțețește tipărirea temându-se să nu-l prevină alții. Are oare Academia noastră funduri și spre scopuri de acestea? Ori că operatul lui K. s-ar putea doară tipări în Analile Academiei și de acolo să se facă una edițiune separată? La toată tâmplarea așa am observat că K. ar aștepta în cas de a ceda manuscriptul său Academiei și un modest onorar. Scurt: te rog binevoiește a te întrepune pentru ca de se poate să fie îmbrățioșiat un bărbat de știință care se bucură și preste fruntariile austro-magiare de renume nu de toate zălele ca botanic când dânsul vrea a păși pre arena junei noastre literaturi și a științelor literelor române. El e încătva filoromân. Născut în Lugoș, știe românește bine. Și cu acest pas arată curagiul convicțiunei deoarece între chauviniștii din Cluș nu e lucru puțin a cuteza ca profesor la universitatea magiară să scrii în limba urgisită a olahilor.

Încă una rugare. N-aveți pre acolo Fabulele lui Donici și Cost./Bălăcescu? Aș da bucuros și câte 10 fl. pre aceste broșiurele atâta lipsă le duc precum duc lipsa și altor cărți rom. de înainte de 1848.

Cerând mii de scuse pentru atâte incomodări perseverez cu cel mai distint respect al preastim. d-tale pururea reveritor.

Dr. Greg. Silași

[*B.A.R., Mss. rom., nr. 1002, f. 222-223*].

¹ Scrisoarea se află la B.A.R., mss rom., nr. 1002, f. 224-225.

XXXII

Cluj, 10 iulie 1886

Preastimate doamne!

Permite-mi, te rog, ca, basându-mă pre rara voință ce totdeauna mi-ai arătat într-o afacere și publică română și privată a mea să-ți cer un svat așa zicând părintesc. Îndrănesc a te incomoda în acest respect din cauza căci sum convins că nimeni nu cunoaște mai bine afacerea din vorbă și cercustările ei ca prea st. d-ta.

De bună seamă-ți va fi deja cunoscut că încă înainte de asta cu două luni preaon. d. protopop Ioan Rusu din însărcinarea ilustrului d.br. Ursu-mi scrisese iară la vreo săptămână după aceea veni chair br. Ursu în persoană la Cluș spre a se înțielege cu mine dacă în cazul pensionării mele aș fi aplecat ori ba a primi sarcina derecțiunei de studii la noua școală superioară de fete a Asociațiunei noastre transil.? Atât la epistola dlui protopop cât și d-lui baron în persoană am răspuns afirmativ dară sub două condițiuni: întâi ca nu cumva punându-mă eu un individ „in politicis” notat, în fruntea aceluia institut, între împregiurările actuale să-i stric mai mult decât să-i pot folosi. A doua ca nu cumva primind eu acea onorifică invitare și însărcinare prin asta să abat de la speranțele lor pre alții cari poate chiar aspiră la acel post de director.

Prin câteva șire scurte din 5 l.c. dl. baron mă întrebă de nou dacă sunt pensionat ori transferit? „Căci suntem prăpădiți cu școala noastră de fete dacă nu vini d-ta”, îmi zice ilustrul și zelosul nostru bărbat. Răspunsul meu ce i l-am trimis cu datul de ieri sună tot cam în înțelesul condițiunilor de mai sus că adevărat primesc cel puțin în mod *provisoriu* directoratul de studii decumva la Săbii e dorința oareșic generală ca eu și numai eu să vin a ocupa acea stațiune.

Într-adevăr eu sum preast. domn acuma pensiunat cu 1058 fl. Pensiunat fără vreo culpă documentată, fără sentență disciplinară, fără să-mi fi cerut măcar documentele de pensionare, fără să-mi fi computat din cei doi ani de concediu în sensul legii măcar unul, fără să-mi fie știut și recunoscut măcar unul din cei vreo 11 ani petrecuți ca prefect de studii și vicerector în „Kais. Kön. Gr. Kath Central-Seminar” de la S. Barbara cu superiori numiți de-a dreptul de ministerul cultelor din Viena, cu un custor superior în frunte și în persoana unui consilier ministerial și preste tot și în toate stătător direct sub respectivul minister ca și oricare alt oficiu și institut de stat. Contra acestei nedreptăți am remunstrat la ministerul Trefort și în cas de negativ am de cuget să mă duc și la Majestatea sa deși nu-mi fac iluziuni în privința rezultatului.

La toată întâmplarea însă din pensiunea mea deși nu prea mare tot pot trăi ca un călugăr și cam pe subțare mai vârtos că vreo cincini nepoți de soră pre cari ca pre orfani i-am crescut și purtat la școală sunt acum parte de tot parte aproape sburătăciți.

Vedeți, preast. domn, că oarecum de sine se pune întrebarea să risc oare a mă muta la Săbii și a mă espune acolo în etatea mea de 50 de ani eventualminte la varii neplăceri? Ori mai bine să rămân tot în Cluș unde pot sta și mai departe de studiile mele în al căror curent mă aflu și unde micul cerc al inteligenței noastre din loc (fără lauda de sine fie zis) încă mă ține necesar?

Crede-mă nu mă tem de lucru care totdeauna mi-a plăcut ci mă spării „a priori” de eventuale intrici, șicanări, căutări de nod în papură ce poate mi s-ar face din partea cutăror aspiranți la direcțiune căzuți de la speranța lor. Cu de acestea crede-mă că sum sătul până preste cap cari mi-au căziut cu atât mai greu și dureros cu cât pururea m-am năsuat a fi omul păcii. Sum sătul, cum am scris ieri și dlui br. Ursu, de șicanele și intricile rutenilor din Viena dintre 1859-1872 cari odată mersese până a mă propune ministeriului iară acesta nemuritoriului mitropolit A. Sterca-Șuluțiu să fiu revocat din seminar. Sum sătul și de ale ungușilor din Cluș și de la universitatea din Cluș. Și toate aceste numai și numai pentru că Dumnezeu săntul m-a făcut român cu caracter prea drept și prea deschis. Acum să mai esperiez cumva asemeni lucruri și din partea chiar a fraților mei români când n-am tozmai lipsă de a face atari esperințe neplăcute?

Ce să fac dară? Ce mă sfătuiți?

Binevoiți a-mi răspunde la această întrebare a mea cam incomodătoare ce-i drept dar provenitoare mai mult din grija pentru interesele noastre naționale române și a mă sfătui nu zic frățiește ci ca un părinte pre fiu-so. Rog în această privință și pre spectabilul d. jude de tribunal reg. în pensiune Iosif Sterca Șuluțiu căruia-i răspic complimentele mele de sinceră reverință și în care asemenea am cea mai deplină încredere.

Cerându-mi scuse pentru incomodarea ce vă fac ca la unui cari cunoașteți mai bine împregiurările din Săbii și preste tot ale noastre de pretutideni și așteptându-vă binevoitorul răspuns cu respectul cel mai distins perseverez al preastim. d-tale pururea reveritor¹.

Dr. Gregoriu Silași
prof. de univ. pens.

P. S. Îmi permit a vă atrage atențiunea cu calea aceasta asupra absolventei de la preparandiu din Cluș, Cornelia Lupu din Ghierla. Dânsa a făcut în iunie a.c. esemanele de calificațiune cu succes din cele mai strălucite. Superiorii și senatorul preparandiei vreau să-i mijlocească ca să poată merge pentru calificarea ulterioară în preparandia superioară de fete din Budapesta. Tânăra însă a concurs la profesurile de la școala noastră super. de fete din Săbii. Ar fi bine să o sprigioniți ca nu cumva să o scăpăm căci promite a deveni o profesoară eminentă.

Dr. Silași m.p.

[*B.A.R., Mss. rom., nr. 1002, f. 226-229*].

¹ Adnotarea lui Barițiu: „Pres. 11 iul. 1886. Dr. Gr. Silași. Cluș, primit 11 răsp. 15”.